МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра теорії і історії мистецтв

ЗЕЛЕНІНА Анастасія Дмитрівна

«ЖИВОПИС ІРИНИ КАЛЮЖНОЇ: ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНІ І СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ»

Кваліфікаційна робота
другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво»,
декоративне мистецтво, реставрація»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціалізація «Мистецтвознавство»

Науковий керівник
Викладач кафедри ТІМ
НАЙДЕНКО В. О.

Рецензент
Провідна зберігача
Фондів ОКЗ «Харківський
художній музей»
ЛАНТРАТ М.О.
Національна шкала:_____
Кількість балів:_____
Оцінка ECTS_____

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП ……..3-5 с.

РОЗДІЛ 1. СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ТЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА…….6-15 с.

Висновки до 1 розділу……16-17 с.

РОЗДІЛ 2. ІРИНА КАЛЮЖНА – ХУДОЖНИЦЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ……...18-24 с.

2.1. Реалістичні традиції та новації харківської школи живопису..18-21 с.

2.2. Формування світогляду Ірини Калюжної……21- 24 с.

Висновок до 2 розділу……..24-25 с.

РОЗДІЛ 3. ЖИВОПИСНА ТВОРЧІСТЬ ІРИНИ КАЛЮЖНОЇ……26-37с.

3.1. Автопортрет як репрезентація авторської концепції І.Калюжної……26-29 с.

3.2. Жіноча краса в портретних образах художниці…….29-33 с.

3.3. Образ «нового героя» в портретах І.Калюжної……..34-35 с.

3.4. Пейзажний жанр в художній практиці мисткині……35-37 с.

Висновки до 3 розділу…….....38-39 с.

ВИСНОВКИ……...40-42с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..43-50 с.

ДОДАТКИ

Список ілюстрацій……52-53 с.

Альбом ілюстрацій……52-103 с.

ВСТУП

Актуальність теми. Загальна картина українського мистецтва початку XXI сторіччя цікава і багатогранна. На тлі підвищення ініціатив в художньому житті Харкова останніх десятиріч характеризується розквітом творчої активності художників та появою яскравих особистостей, що презентують сучасний український живопис на міжнародній арені. Однією із таких індивідуальностей є відома художниця Ірина Калюжна – вихованка харківської живописної школи, яскрава представниця нової генерації молодих митців. Провідними жанрами її творчості є портрет, автопортрет і пейзаж.

Харківська художня школа своїм корінням уходить в середину XVIII століття. Живопис і рисунок – як два «стовпи» образотворчості формувалися і розвивалися на принципах реалізму [62]. Ці дисципліни заклали «художній фундамент для всіх напрямів, спеціальностей і спеціалізацій академії» [20, 11]. Важливим аспектом в мистецтвознавчих розвідках є виявлення спадковості поколінь у вихованні професійних майстрів, продовжувачів славних традицій в даному дослідженні – харківської живописної школи.

Відтак, підвищений інтерес до різних граней творчості нової генерації митців сучасного вітчизняного мистецтва і з огляду на активну мистецьку діяльність Ірини Калюжної – дослідження творчих принципів художниці зумовлює актуалізацію дослідження.

Мета дослідження. *Метою* є визначення стану наукової розробленості означеної теми, висвітлення основних етапів становлення Ірини Калюжної як творчої особистості та виявлення характерних особливостей авторської концепції в живописних творах.

Об’єктом дослідження є живописна творчість Ірини Калюжної. **Предметом дослідження** є особливості художньо-образної і пластичної мови мисткині.

Відповідно до мети окреслені наступні **завдання:**

1. зібрати і проаналізувати фахову літературу, дотичну проблематиці дослідження, визначити стан наукової вивченості теми;
2. скласти візуальну базу із ілюстрованих творів майстрині для унаочнення результатів дослідження;
3. дослідити головні аспекти формування світогляду мисткині;
4. визначити тематичну типологію живописних творів І. Калюжної;
5. розкрити композиційні прийоми та художньо-стилістичні особливості живописної манери І. Калюжної.

За *методологічну основу* роботи взято комплексний підхід. Специфіка теми наукової роботи зумовила застосування загальнонаукових методів дослідження (абстрагування, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії), а також спеціальних методів: історико-хронологічного й ретроспективного – для реконструкції соціокультурних процесів; компаративний метод в його типологічному аспекті дозволив виявити системність створення символіко-метафоричної образності у зв’язку із світоглядними установками мисткині, її інтерпретацією національної історії і культури, біографічний – для реконструкції творчого шляху й визначення мистецьких впливів. При вивченні творів мистецтва використаний метод мистецтвознавчого художньо-стилістичного і формального аналізу.

Джерельну базу дослідження склали твори І. Калюжної, що були надані художницею з особистого архіву

Хронологічні рамки дослідження окреслені останнім десятиліття XX століття і до нині

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, чотирьох підрозділів, висновків до розділів, списку використаної літератури (76 позиції), загальних висновків, списку ілюстрацій та альбому ілюстрацій (50 позицій).

РОЗДІЛ 1 СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

Кінець XX – початок XXI століття це час набуття нашою країною незалежності із загальною демократизацією суспільства. Злам радянських ідеологем привів до посилення процесів самоусвідомлення суспільства як нації та переосмислення історичної пам'яті. Процеси оновлення відбулися відповідно і в художній культурі. Цьому сприяв стрімкий вихід українського мистецтва на світову арену. Цей період також відзначився інтенсивними процесами оновлення в художній культурі. Розкриття творчого потенціалу українських митців було сприяно не лише внутрішніми змінами, але й глобальними тенденціями. Українське мистецтво активно виходило на світову арену, демонструючи свою унікальність та високий рівень майстерності.

Однією з ключових рис цього періоду стало прагнення до новаторства та експерименту в різних галузях мистецтва. Художники відкривали нові форми художнього висловлювання, експериментували з техніками та стилями. Це призвело до народження різноманітних течій та напрямків українського мистецтва, які вражали своєю оригінальністю та глибиною.

Окрім того, українські художники активно впливали на світовий культурний контекст, демонструючи силу ідентичності та творчого потенціалу своєї нації. Виставки, мистецькі проекти та співпраця з міжнародними митцями сприяли підняттю престижу українського мистецтва на світовому рівні.

Важливо відзначити, що цей період також вніс свій внесок у розбудову культурної ідентичності України. Художники стали активними учасниками дискусій про національну ідентичність.

Таким чином, кінець XX – початок XXI століття визначився не лише політичними та економічними змінами, але й важливими трансформаціями в культурному просторі України. Мистецтво стало важливим інструментом вираження ідентичності та сприяло поглибленню розуміння себе як нації у великому світовому контексті. Відомий актор Богдан Ступка, який був на той час міністром культури в своєму звернені до українських митців вказував, що історично-етнічні пошуки в оновленому українському мистецтві розкривають «образ України як джерела сучасного мистецтва, як країни, чиї творчі сили наповнюють скарбницю визначних культурних та духовних надбань людства» [57].

Творчі пошуки мистців направленні на «підтримання традицій у мистецтві, творчість художників опирається на нові пошуки пластичних форм, композицій і колориту, тобто утверджується модель національного мистецтва, що ґрунтується на синтезі українських фольклорних традицій та новітніх модерністських прийомів», зазначає В. Сидоренко.[57, 37].

Доктор мистецтвознавства Рада Михайлова в своїй рецензії на важливу монографію відомої дослідниці сучасного українського мистецтва Галини Скляренко «Українські художники: з відлиги до незалежності», характеризуючи вітчизняну культуру, підкреслює, що «критерієм зрілості культури є беззаперечна виразність її національного та світового значення, що полягає у презентації резервів національної культурної традиції, значного потенціалу національної ментальності, перманентного створення оригінальних культурних цінностей» [34].

Молода дослідниця сучасного мистецтва Леся Смирна в монографії «100 років нонконформізму» проводить ретельне дослідження українського мистецтва всього XX століття. Головним чином звертаючись до мистецьких практик авангардистів, шестидесятників, творчості митців доби постмодернізму. Напряму

дослідниця не звертається до творчості І.Калюжної, проте Л.Смірна констатує, що «мистецтво 1990–2000-х, як і культура в цілому, безповоротно втратило ідеологічну функцію, але набуло визначеність національну»[60, 307]. Художники активно експериментували з пластичними формами, колоритом та композицією, шукаючи нові способи вираження національної ідентичності. Вони відкривали для себе різноманітні можливості в поєднанні традиційних українських орнаментів, мотивів та символіки з абстракцією, експресіонізмом та іншими модерністськими течіями.

Важливість національної складової в творчості українських мистців підкреслює у своїх наукових розвідках знана мистецтвознавиця, доктор мистецтвознавства Людмила Соколюк. Значне місце серед наукових праць цієї ж авторки посідає монографія, що присвячена розвитку художньої освіти в Харкові. Це дослідження стало першою науковою розвідкою в царині «процесів формування вищого навчального закладу в Харкові, особливістю яких став попеременний перехід від підготовки мистців образотворчого мистецтва до студіювання фахівців художньо-промислового напряму»[62]. Л.Соколюк також є співавторкою нового 5-ти томного видання «Історія українського мистецтва», яке розкриває новий погляд на розвиток українського мистецтва позбавлений ідеологічних утисків[17].

В українському мистецтві пейзажний жанр починає свій активний розвиток з середини XIX століття. В цей час українська культура долучалася до європейських художніх процесів. Зберігаючи свої етнокоріння, українські митці звертались до фольклору і народного мистецтва. За відсутністю спеціальних закладів мистецької освіти, українським художникам доводилось навчатися за кордоном (Краків, Мюнхен) і в Петербурзькій художній академії. З цього приводу М.Голубець слушно зауважив «що до Перербурзькій академії

приймалися представники всіх національностей, заселяючих колишню Російську імперію, але з неї виходили тільки «російські митці»[4]. На шляху розвитку пейзажного жанру в українському живописі, митці намагались відтворити символічний образ України. «Митці зображали довкілля не тільки з точки зору категорії «краси», а передовсім намагалися створити особливий національний стиль», зазначає етнограф Л.Отрошко[39, 230]. Саме Васильківському судилося стати «піонером» у створенні особливого національного пейзажу. Епічний образ краєвидів Слобожанщини став «визитівкою» славетного маляра.

Значна частина творчого доробку І.Калюжної належить до жанрів портрета і автопортрета. Тому цілком зрозумілим є потреба у вивчені фундаментальних досліджень з даної проблематики. Відтак, в жанровому розмаїтті автопортрет посідає особливе місце. Властивості автопортрету ідентичні автобіографічності, що репродукує духовний стан художника, самопочуття й розуміння часу. В словнику мистецтвознавчих термінів «Аполлон» зазначається, що автопортрет – особливий різновид портретного жанру (от греческого autos — сам, и портрет) – графічне, живописне або скульптурне зображення, створене самім художником за допомогою дзеркала або системи дзеркал. Поширеним жанром образотворчого мистецтва, автопортрет, вважає автор енциклопедичного словника Віктор Власов, який наголошує на «жанровій самостійності» автопортрету, і називає його «дзеркалом души художника». Автопортрет як різновид портретного жанру, бере на себе всі функції і ознаки портретного малярства. Специфікою автопортрета є рефлексія, звернення автора до себе, як особистості, до свого внутрішнього стану, духовного світу. Відтак, автопортрет є найприроднішою формою самовиразу художника.

Особливе місце при вивченні проблематики портрета і автопортрета посідає монографія Леоніда Зінгер «Очерки по истории портрета», що

побачила світ у 1969 році. Один із розділів автор присвятив характерним особливостям автопортрета, його слабким та сильним сторонам. На думку автора, його слабкість міститься у неможливості автора писати з натури (зазвичай художник використовує дзеркало або фотографію). Основою при написанні автопортрету, зазначає мистецтвознавець, є те, що художник розкриває свій духовний стан, характер, чесноти та недоліки, а також він демонструє свій світогляд. Другий аспект, що виокремлює автопортрет – поєднання художника і моделі в одному образі. Внаслідок чого в автопортреті як правило відсутня ідеалізація образу. Третю особливість Л.Зінгер вбачає в багатоплановості та багатогранності автопортрета, який майже завжди виступає як художній образ[9].

Вагомого значення мало ювілейне видання історія кафедри живопису ХДАДМ «Кафедра живопису ХДАДМ: традиції і сучасність», в якій наголошується саме ґенезі і власне на традиціях харківської живописної школи, мистецьких уподобань фундаторів цієї школи і її яскравих представників. «Зусиллями багатьох митців, завдячуючи їх талантам і натхненній праці створилась неповторна харківська школа живопису, яку знають, люблять, шанують як в Україні, так і за її межами», констатує Василь Ганоцький, який багато років очолював кафедру. [20, 13]. На особливе значення в освітньому процесі навчально-творчих майстерень наголошує декан факультету «Образотворче мистецтво» Володимир Шевченко[20, 12]. Саме в портретній майстерні Василя Ганоцького і Віктора Чауса навчалася Ірина Калюжна.

Невід’ємною частиною мистецької фахової освіти є опанування принципами академічного рисунку. Академічний рисунок важливий не лише як інструмент для вивчення мистецтва, але і як засіб для розвитку

та вдосконалення творчих навичок художника. Відтак, вагоме значення має видання «Харківська школа рисунку[72].

Художнє життя Харкова не можливо уявити без виставкової діяльності мистців. Особливо кількість виставок, галерей зростає саме в останні роки XX і на початку XXI століть, зауважує харківська дослідниця Наталія Усенко[69, 150]. Авторка в дослідженні акцентує увагу на мистецьку діяльність творчої групи «ДеГраЖ» (декоративно-графічний живопис», що була створена у 2010 р. і до якої входила І.Калюжна. Молоді митці поєднували у своїх творах живописні і графічні прийоми. Відтак, «результатом цього творчого експерименту стало осучаснене звучання традиційного живопису, в якому простежуються різноманітні історично-стильові конотації (імпресіонізм, сецесія тощо), зазначає Н. Усенко.

До ґрунтовного дослідження Марини Пономаренко, що стосується історії розвитку портретного жанру увійшли окремі підрозділи, в який авторка висвітлює характерні композиційні прийоми В. Ганоцького, В.Чауса та нової генерації портретистів О. Вінника, І.Калюжної, О.Лізогуба, Н.Мурашкіної. Про І.Калюжну авторка говорить як про «яскраву представницю нового покоління харківських художників, у творчості яких портретний жанр посідає важливе місце»[50]. В авторефераті дисертації дослідниця акцентує увагу на експерименти І.Калюжної з матеріалами, пошуку нових прийомів і засобів виразності, композиції і кольорової гами. В невеличкому огляді виставки І.Калюжної «За кулісами» М.Пономаренко підкреслюючи характерну особливість творчості мисткині зазначає: «Зберегаючі схожість портретованих І.Калюжна ставить глибші завдання, ніж просто фіксація враження – створення художнього образу. Прагнення до осмисленого, продуманого вирішення теми композиції»[49]. Про мистецтво молодих, що демонструють особливості художнього життя Харкова згадується і в

Ювілейному виданні Харківської організації Національної спілки України (ХО НСХУ). Автори-мистецтвознавці Олег Коваль і Андрій Корнєв зазначають, що «Мистецтво молодих» у Харкові постає на тлі великої мистецької та пост авангардної традиції як своєрідна їх рецепція…». Вони вважають творчість молодих митців новим не тільки за віком, а й «за способом відчуття дійсності, що загострює погляд на сучасну візуальну практику і немовби відкриває нові шляхи образо- та формотворення». Згадуючи молодих художників Харкова, А.Толстухіна, А.Рогового, О.Вінника, І.Калюжну, К.Лізогуба, Д.Саражина, О.Брітцева та інших, що вже «набрали власної ваги», автори говорять про «нове мистецьке обличчя Харкова»[65].

В арсеналі І. Калюжної участь у численних виставках, інформація про цей вид творчої діяльності була надана особисто мисткинею. Список починається ще за часів навчання художниці, де вона приймала участь у конкурсах Академічного живопису 2003 р., Київ, Україна; 2004 - Молоді художники, Москва, Росія; 2005 - Академічний малюнок, Харків. Україна. Диплом за оригінальність графічного рішення. Після закінчення навчання і початку самостійного розвитку проводила виставки : 2006 - «Погляд», галерея Академія, Харків, Україна; 2009 - «За лаштунками», галерея Маестро, Харків, Україна; 2009 - «Територія кольору», галерея «Арт Глобус», Київ, Україна; 2016 - «Українське намисто», Кропивницький Галерея, Україна; 2014 - «Бабине літо», Муніципальна галерея, Харків, Україна; 2013 - «Дзеркало», галерея Триптих, Київ, Україна; 2012 - «Мамині доньки», Муніципальна галерея, Харків, Україна; 2010 - «Арт-асорті», Нова галерея, Київ, Україна; 2016 – «Українське намисто» у художній галереї «Елизаветсветград»; 2017 - «Краса по-українськи», Сумська картинна галерея, Україна; 2017 - «Бабине літо» в галереї «ім. Г. Семирадського»; виставка «Китай-Україна: під єдиним небом» художній музей м. Нінбо 2018 р. 2018 -

«Краса по-українськи», Художня галерея в Будинку Нюрнберга, Харків, Україна; 2019 - «Бабине літо-2», галереї «ім. Г. Семирадського»; А також виставки останніх років - «Art of Ukraine» Чотирисезонний готель у Денвері, США, 2022 р.; «Зустрічаймо Україну» HuizerMuseum, Нідерланди, 2022 р. [10]. Треба зазначити, що найбільше полотен І. Калюжної з українськими панянками зараз знаходяться в Китаї, де спостерігається великий попит на етніку [10].

Крім цього були проведені мистецькі ярмарки: 2009 - "Образотворче мистецтво" Ukrainian House, Київ, Україна; 2010- "Fineart" Ukrainian House, Київ, Україна; 2013 - "Art fair", Пекін, Китай; 2014 - «Art fair», Харбін, Китай.

Історична і культурна ситуація в державі завжди мала величезний вплив на розвиток мистецького середовища. В свою чергу, мистецтво реагує і транслює художнє втілення життя народу, його духовні цінності і національне коріння. Більшу частину своєї творчості мисткиня приділяє етнічній темі у портретах. Під час дослідження виявилося, що з 2014 р. у творчості майстрині з'являється серія портретів українських дівчат у етнічному одязі, яку майстриня назвала «Краса по українськи». Цей розквіт творчості настав після пропозиції знайомої Ірини Калюжної, коли та запропонувала написати портрет українки в етнічному вбранні [10]. Це була відправна точка для мисткині, після чого І. Калюжна починає збирати етнічний одяг у своїй майстерні. Вражає потяг художниці до вивчення особливостей кожного регіону України. Мисткиня педантично відбирає наряди та прикраси для моделей створюючи розкішний але не вибагливий образ: «Це теж карпатський регіон. Тут носили не зовсім коралове, а так називалось – кам'яне намисто. Це така підробка під корал. Це зі скла, схожа дуже на корал за кольором, але за формою – ось така кругла намистина», – розповідає І.Калюжна [10]. Для моделей, до числа яких переважно входили друзі

художниці або вона сама, все було наче костюмованою грою... Через картини художниця прагне перекинути своєрідний місток між сьогоденням і минулим, акцентуючи увагу на національній єдності. Саме ця думка є головною метою серії «Краса по- українські». [61].

В цьому сенсі доречно провести паралелі з творчістю українського художника І.Мельничука, портретний живопис, якого досліджувала Іванна Павельчук в рамках ґрунтовного дослідження «Постімпресіонізм в українському живописі XX – початку XXI ст.: історичні витоки, джерела інспірацій, специфіка розвитку». Щодо численних типових образів мешканців Карпат, створених І.Мельничуком, авторка акцентує увагу на тому, що «етнографічна екзотичність набуває природної експресії, сприймаючись як символічна максима поняття «українське». Ти самим, наголошуючи, що авторська «художня інтерпретація виходить далеко за межи етнографізму»[40, 455]. Таким чином, впевнено можемо сказати, що художня інтерпретація І.Калюжної, в створених нею жіночих портретних образів-типів, також більше ніж просто фіксація етнографічних рис.

Значна частина творчого доробку І.Калюжної присвячена відтворенню образу жінки у різних її іпостасях. До гендерної проблематики звертається в своїй статті Надія Копилова. «Протягом століть основні наративи в мистецтві були чоловічими. Мистецтво демонструвало маскулінний погляд на жінку як на об‘єкт – сьогодні ж суб‘єктність жінки як мисткині постає культурною нормою. Проте багатовіковий хронологічний розрив не міг не позначитися на багатьох аспектах пошуку мисткинями своїх творчих стратегій та на специфіці конструювання ґендерних варіацій фемінності у художніх практиках», зазначає дослідниця[22, 62]. На думку Н.Копилової Одним це є одним із «дієвих інструментів артикуляції ґендерних трансформацій постає простір українського «жіночого мистецтва» та художніх практик,

присвячених сучасним репрезентаціям фемінності»[22, 62]. Науковиця зазначає, що саме сьогодні, під час повномасштабної воєнної російської агресії «образ України - неньки в мистецтві уособлює жінка, наводячи слова дослідниці С.Долеско, яка вивчає еволюцію жіночого портрета в українському живописі, створеному після 24 лютого 2022 р. В полі її зору творчість Художниць К. Білетіної, М. Добровольської, І. Калюжної, О. Косинської і М. Пітчук, що створюють галерею жіночих образів на тлі війни, використовуючи символічні атрибути національного жіночого костюму. «Це не лише вирішення винятково живописних завдань... але й демонстрація процесу зміни статусу жінки в сучасному суспільстві, а також затвердження її ідентичності – національної, ґендерної, соціальної»[22 , 66].

Жіночий образ, який займає чільне місце в сучасному українському живопису, став особливо потужним символом останнім часом. Відзначаючи силу, гідність та внутрішню красу жінок, художники втілюють ці цінності в своїх творах. В живописі висвітлюються різні аспекти жіночого досвіду в умовах війни – від сімейних відносин та підтримки до самоутвердження та боротьби

Дослідниця портретного живопису С.Долеско звертає увагу на портретну серію І.Калюжної «Я – Україна», в якій художниця звертається до тематики, пов’язаною з військовою повномасштабною агресією росії. «Для українського народу саме жіночий образ є втіленням національної душі», - зазначає молода дослідниця. Вона переконана, що саме «жіночій образ в українському мистецтві під час війни виконує роль так званої «мистецької зброї», що стоїть на захисті української культури, мистецтва й історичної спадщини»[6, 46].

Висновки до 1 розділу:

Великий корпус фахової літератури показав, що комплексного дослідження де б вісвітлювалася творчість яскравої представниці молодої генерації харківської школи живопису Ірини Калюжної не існує. Проте, аналіз фахової літератури показав, що творчість цієї художниці є визначальною для історії розвитку харківської школи живопису.

Всю літературу, дотичну проблематики дослідження можна умовно поділити на декілька груп:

По-перше, це енциклопедії, довідники, ювілейні видання Харківської спілки художників України, монографії, в яких показаний розвиток українського мистецтва і його сучасний поступ (5-ти томне видання нової історії українського мистецтва), а також видання, що висвітлюють історію розвитку харківської художньої школи. Відтак, це монографії Валентини Немцової, Іванни Павельчук, Марини Пономаренко, Віктора Сидоренка, Галини Скляренко, Людмили Соколюк, Наталії Усенко.

По-друге, це джерела, що стосуються безпосередньо Ірини Калюжної та різних аспектів її життя і творчості. Дуже важливою є дослідження М. Пономаренко, де науковим методами були висвітлені деякі аспекти портретної творчості І. Калюжної і її вклад у розвиток харківської школи живопису, а також публіцистичні джерела, журнальні статті, порт фоліо і інтерв'ю, які художниця давала в різний час. Також важливим є інтерв'ю І.Калюжної, проведене власне під час роботи над проблематикою дослідження. В процесі роботи з'ясовано, що в останній час в спостерігається хвиля зацікавленості творчістю І.Калюжної, особлива увага приділяється її творчим експериментам, що співпадають

з розвитком українського мистецтва початку 21 століття. початком відновлення українського мистецтва у сучасному житті. Також в процесі роботи над дослідженням доведено, що Ірина Калюжна активно інтегрується в світове мистецтво, репрезентуючи традиції і новації Харківської живописної школи.

РОЗДІЛ 2. ІРИНА КАЛЮЖНА – ХУДОЖНИЦЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

2.1. Реалістичні традиції та новації харківської школи живопису

«Своєрідність художньої творчості Харкова багато в чому визначається особливостями історичного розвитку регіону, характером художнього процесу в країні, високим рівнем культури у місті, становленням та історією художньої освіти», зазначає дослідниця Людмила Соколюк. [62]

Історичні відомості свідчать, що свій початок художня освіта в Харкові і загалом на північному сході України бере ще в середені XVIII сторіччя, коли при Харківському колегіумі серед відкритих прибавочних класів був клас малювання. Очолив його академік Іван Саблуков, який свого часу викладав в Петербурзькій академії мистецтв. Другий етап розвитку художньої освіти пов’язаний з відкриттям у 1805 році Харківського університету. В різні часи рисувальним класом при університеті завідували педагоги з Петербурзкої академії мистецтв і майстри з європейською освітою.

Великого значення для розвитку професійної художньої освіти і загалом для міста мало відкриття у 1869 році приватної малювальної школи Марії Раєвської-Івнової – перша жінка в Російській імперії яка стала дипломованим художником. За 27 років існування школи близько 900 вихованців здобули художню освту. В 1996 році стараннями М.Раєвської-Іванової була відкрита міська художня школа, де викладали учні відомого художника Іллі Репіна. А вже в літку 1912 року школа малювання отримала статус художнього училища і переїхала в

спеціально збудовану будівлю в дусі українського модерну (нині адміністративний корпус ХДАДМ).

У вересні 1921 року вже після бурхливих революційних подій і першої світової вдкрили художній технікум з правами вищього навчального закладу. Костяк педагогічного колективу склали учні і послідовники І.Репіна. Основою навчання художників-живописців було індивідуальне навчання в майстернях. Майстерню портретно-жанрового живопису очолив професок Семен Прохоров, майстерню портретного живопису – професор Михайло Шаронов і майстерню театрального живопису і сценографії – професор Олександр Хвостенко-Хвостов, пізніше працювала майстерня історико-батального живопису під керівництвом академіка Михайла Самокіша, монументального живопису під керівництвом Льва Крамаренка і пейзажного живопису яку очолював Михайло Козик. На протязі тривалого часу талановиті педагоги, що відстоювали реалістичні тенденції в мистецтві спрямовували свої зусилля на підготовку студентів до роботи над станковою картиною. Доречі, система навчання в майстернях на спеціалізації «Станковий живопис» зберіглася і до нині (існують дві живописні майстерні: портретно-жанрова і сюжетно-тематична).

Після закінчення другої світової війни кафедру живопису очолив професор Сергій Бесєдін – вихованець вже харківської художньої школи і продовжувач реалістичних тенденцій в мистецтві і майстер портретного жанру.

За довгий час свого існування харківська художня школа мала як злети так і часи занепаду. Стрімкий розвиток промисловості і будівництва в Харківському регіоні і загалом в країні потребував підготовки великої кількості спеціалістів з дизайну. Відтак, у 1963 році рішенням уряду УССР проведена реорганізація Харківського державного художнього інституту в художньо-промисловий інститут

(ХХПІ). І історично це цілком зрозуміло, так як основи дизайну були ще закладені М.Раєвською-Івановою [62]. Проте, на розвиток станкових спеціальностей ці зміни вплинули досить негативно. Був припинений набір студентів на станкові спеціалізації, в наслідок чого кафедра живопису перестала бути випусковою. Дослідниця Л.Соколюк зазначає: «розбудова художньо-промислової школи, по суті, ліквідувала майстерні портретно-жанрового станкового живопису, історико-батальної картини, театральної сценографії та монументального живопису». Довгий час педагогічний колектив кафедри живопису спрямовули всі зусилля, щоб забезпечити високий рівень живописної підготовки студентів нових дизайнерських спеціальностях. Серед таких випускників народний художник України Василь Ганоцький і заслужений діяч мистецтв Віктор Чаус, народний художник України Віктор Сидоренко, народна художниця Ніна Вербук, заслужений діяч мистецтв Олександр Шеховцов, заслужений художник України Павло Тайбер.

Знадобилося більше двох десятків років щоб неймовірними зусиллями керівництва ХХПІ та окремих художників вдалося вирішити цю «довготривалу проблему». Вже за часів так званої перебудови у 1989 році було відновлення набір на станковий живопис. Педагогічний колектив кафедри продовжує впровадження традицій реалістичної художньої школи, що були закладені відомими майстрами в галузі портрета і тематичної картини Олексієм Кокелем, Семеном Прохоровим, Сергієм Бесєдіним. Останнє десятиріччя ХХ століття кафедру живопису очолив один із учнів цих відомих майстрів – Євген Жердзицький.

З 1991 року, часу здобуття нашою країною незалежності робота кафедри живопису була спрямована на відродження національного мистецтва, загалом таке ж спрямування було притаманне всім галузям художньої культури. І надалі педагогічний колектив кафедри живопису продовжують відстоювати «життєвість харківської художньої школи».

На початку 2000 кафедру живопису очолює народний художник України, майстер портретного жанру Василь Ганоцький. За його ініціативою відкриті портретно-жанрова і сюжетно-тематична майстерні. До 2022 року Василь Ганоцький очолював кафедру і портретну майстерню (на жаль пішов у засвіт в 2023 р.). Наразі кафедру очолює доцент, кандидат мистецтвознавства Марія Ковальова.

2.2 Формування світогляду Ірини Калюжної

Ірина Калюжна народилася в Харкові у 1975 році. Своє дитинство вона згадує як веселий, світлий і щасливий час. Зі всіх предметів шкільної освіти майбутню художницю особливо вабило тільки малювання. «Малюючі пейзажі за вікном і своїх одноклсників на уроках фізики, можливо щє тоді зароджувався інтерес до реалістичної передачі краси природи і людини», - говорить Ірина. Рішення вступати до художнього училища було спонтанним і для цього їй знадобилися тільки один урок з живопису і один урок з рисунку. В 1993 році І.Калюжна з легкістю вступає на театрально-декораційне відділення художнього училища. Навчалася успішно, проте через два роки прийняла рішення перевестися на відділення художник-педагог і вже у 1999 році закінчила училище з червоним дипломом. Цього ж року Ірина також з легкістю вступила до Харківського художньо-промисловаго інституту (нині Харківська державна академія дизайну і мистецтв) на спеціалізацію «Станковий живопис». З численних інтерв'ю художниці досить чітко простежується її творче кредо. «Всі люди відчувають певну потребу в своєму житті – творити і створювати. І зовсім не має значення область

діяльності: від ремонту свого житла до виховання дітей. Для мене завжди був потребою номер один, я не кажу, що без цього не проживу, звичайно проживу, адже в мене крім цього у житті є сім'я, діти, будинок і маса інших улюблених захоплень. Але живопис – це те, з чим я народилася, як з очима, руками, серцем. Це те, що всередині тебе, в твоїй душі, шукає вихід і знаходить. Хочеться завжди носити рожеві окуляри і ніколи їх не знімати, так як мета і сенс моєї творчості: бачити і передавати красу життя» - говорить мисткиня.

Під час навчання на протязі шести років викладачами з фаху були В Сизиков, Євген Жердзицький, Василь Ганоцький, Віктор Чаус, Геннадій Коновалов. І якщо прослідкувати розвиток живописної школи Харкова, наслідування реалістичних традицій, що йшли ще від славної плеяди учнів І.Репіна, а також були збагачені авангардними пошуками митців 1920-1930 років, що яскраво проявилися у використанні прийомів стилізації художнього образу.

Тяжіння Ірини Калюжної до портретного мистецтва приводить її до майстерні, де викладали Василь Ганоцький і Віктор Чаус – яскраві представники харківської живописної школи і талановиті майстри портрету. Дослідниця особливостей харківського портрету XX століття Марина Пономаренко, яка доречі також є ученицею цих майстрів і навчалася разом з І.Калюжною, нагалошує на педагогічних принципах у портретній майстерні, в якій В.Ганоцький і В.Чаус разом викладали живопис і композицію. «Під час свого навчання в портретній майстерні, я засвоїла принцип побудови композиції, який декларував В.Ганоцький. Він полягає у лаконічному рішенні силуету відносно простору та організації великих плям локального кольору»[49].

Такий самий принцип побудови композиції в створенні портретних образів спостерігається в творчості І.Калюжної, особливо це відчувається в творах останніх років. Стилістика робот І.Калюжної

цілком одноголосна традиціям харківської школи станкового живопису. М.Пономаренко наголошує на тому, що «залишаючись в рамках реалізму», художниця експерементує і постійно занходиться у пошуку нових засобів виразності. В її арсеналі присутня техніка a la prima, лісирування, робота з імпрематурами і високий ступінь пластичної грамоти в рисунку. Чіткий рисунок також є сильною стороною портретних і автопорретних образів І.Калюжної. Як влучно, визначає дослідник портретного живопису мистців Харкова М. Пономаренко: «Більше століття в Харківській академії дизайну і мистецтв зберігається оснований на класичній спадщині академічний рисунок, який є основою пластичної мови портретних зображень; віддається перевага тональному рисунку з використанням «м'яких матеріалів», суголосному за своїми характеристиками живописній техніці виконання. Тенденції до створення жанрової картини з дотриманням традиційних етапів виконання (від пошукового матеріалу до завершеного твору) зберігаються у навчанні студентів кафедри «Станковий живопис» [50 , 268].

Однак, потрібно зауважити, що І.Калюжна під час навчання відмінно опанувала і засвоїла принципи академічного рисунку. Педагогом з фаху був Валентин Сизиков, який навчався у Олексія Кокеля і Михайла Шаронова, учнів І.Репіна і Д.Кардовського. Валентин Сизиков почав свою педагогічну діяльність ще з повоєнних років і згодом став «незаперечним авторитетом у галузі методики викладання рисунку»[72]. Академічний рисунок передбачає вивчення анатомії, геометрії та пропорцій. Художник має вміти аналізувати форму об'єктів, правильно відтворювати їх розміри та співвідношення. Велика увага приділяється використанню ліній та тіней. Це допомагає створювати об'єм і глибину на малюнку, роблячи його більш реалістичним. Валентин Сизиков свого часу прославився як

талановитий портретист, створивши цілу галерею портретів своїх сучасників. Портретні образи І.Калюжної як і моделі її педагога В.Сизикова виразні і сповнені життєвої сили і стійкості. Важливим є точні фізіономічні характеристики, що несуть риси психологізму.

Ірина Калюжна, ще в період навчання проявила себе як обдарована художниця, яка З 2003 р. вона стає членом молодіжного відділення Харківського союзу художників. Під час навчання вона стає дипломанткою міжвузівського конкурсу рисунку «за оригінальність графічного рішення». В 2003 молоду мисткиню приймають до складу молодіжного відділення Харківського союзу художників. З 2005 І.Калюжна бере активну участь у всеукраїнських та міжнародних виставках, арт - проектах і пленерах. З 2006 - член творчого об'єднання «Insight». І з 2010 - член Національної спілки художників України[76].

Останні два роки для мисткині стали випробувальними. Через вторгнення країни агресора художниця мала переїхати за кордон. Рятувала вона те не тільки своїх дітей, а й свою колекцію строїв різних регіонів України. Знайшовши прихисток у Нідерландах, Ірина Калюжна вела активну мистецьку діяльність, підтримуючи батьківщину. Вона приймала участь у благодійних заходах, а також провела три виставки у Нідерландах та дві у США. Доречі арт-кураторкою цих виставок була Марія Мануйленко – випускниця спеціалізації «Мистецтвознавство» нашої академії.

Висновки до 2 розділу

В другому розділі висвітлювалися питання історії розвитку вищої мистецької освіти на Харківщині і головні аспекти формування світогляду Ірини Калюжної.

Відтак, з’ясовано, що професійна освіта в Харкові розпочала свій поступ ще із середини 18 ст., а потім її розвиток пов’язаний безпосередньо з діяльністю Харківського університету. Великого значення для розвитку професійної художньої освіти і загалом для міста мало відкриття у 1869 році приватної малювальної школи Марії Раєвської-Івнової – перша жінка в Російській імперії яка стала дипломованим художником. А також відкриття у 1998 році художнього училища, де викладали учні відомого художника Іллі Репіна. В розділі також висвітлюється історія розвитку кафедри живопису та історія розвитку харківської живописної школи загалом.

Головною особливістю освітнього процесу харківської живописної школи було індивідуальне навчання у живописних майстернях. Під час роботи на дослідженням було з’ясовано, що що головні засади її світогляду формувалися під час навчання в портретній майстерні відомих художників-педагогів Василя Ганоцького і Віктора Чауса, що були ключовою ланкою між своїми учнями і попередніми поколіннями митців, творчі принципи, яких ґрунтувалися на класичних традиціях реалістичного мистецтва початку ХХ століття та образотворчою системою імпресіонізму і модерну.

РОЗДІЛ 3. ЖИВОПИСНА ТВОРЧІСТЬ ІРИНИ КАЛЮЖНОЇ

3.1. Автопортрет як репрезентація авторської концепції І.Калюжної

Мистецька діяльність завжди вважалась однією із головних форм духовного пізнання світу та важливим чинником самопізнання людини, формуванні її естетичних поглядів та моделі поведінки в соціумі. Проблема художньої творчості та особистості художника посідає досить важливе місце. Серед багатьох жанрів образотворчого мистецтва, саме автопортрет наближує нас до духовного потенціалу творчої особистості. Серед багатьох жанрів образотворчого мистецтва, саме автопортрет наближує нас до духовного потенціалу творчої особистості. Він стає відмінним засобом вираження внутрішнього світу художника, його емоційного стану та особистісних переживань. Автопортрет дозволяє художникові не лише самовиражатися, але й розкривати перед глядачем глибину свого буття.В творчій практиці художників харківського кола автопортрет посідає чільне місце. Такі відомі майстри як Віктор Гонтарів, Василь Ганоцький, Віктор Чаус, Микола Клягін, Борис Вакс, Олег Лазаренко безумовно вплинули на картину розвитку художнього життя Харкова кінця XX століття – початку XXI століття. Суттєво доповнює цю картину творчість молодих харківських митців Олександра Сердюка, Костантина Лізогуба, Ірини Калюжної, Олександра Винника, та ін.[36].

Автопортрет, як і кожне художнє висловлювання, реалізує себе через композиційну форму. Його головна риса – схожість з відображеним об’єктом. Схожість – це подібність, а не тотожність. Художник, зображуючи себе, підкреслює найхарактерніші риси свого характеру. Жанр автопортрета надзвичайно багатообразний за своїми формами, стилістичними особливостями образотворчої мови автора.

Найбільш раннім за роком написання 2008 в альбомі ілюстрацій є триптих «Паризька кав'ярня» (Іл. 3). Обмежена кольорова гама трьома локальними плямами (чорним, білим і червоним) створює надзвичайно емоційне враження. І знов авторка акцентує увагу глядача за допомогою деталі, в даному випадку блюдця та філіжанки з кавою, що співзвучна іншій частині триптиху і біло-чорному одягу офіціанта. Загалом три частини триптиху, представляють автопортрет – тематичну картину.

В автопортреті 2010 року «Гадалка» (іл. 5) художниця представляє себе в ролі молодої вразливої дівчини, що тримає невелику квітку. Залишилось тільки два листочка і вже все буде зрозуміло… Погляд Ірини направлений до себе, до внутрішнього «я». Графічними засобами, майже монохромно І.Калюжна втілює відчуття замріяності і закоханості.

Представлена робота «В польоті» (іл. 11) також відноситься до інтимних автопортретів. В цій картині художниця інтерпретує тему материнства загалом є дуже близькою. Ірина зображає себе із маленькою донькою в теплий літній ранок. Сонячні промені насичують полотно світлом і теплом. Кольорова гама в картині стає складнішою і декоративною, відбувається ретельний пошук композиційного вирішення полотна. Тема материнства проходить «червоною ниткою» через всю творчість І.Калюжної. У «Квітковому сні» (іл. 12) авторка зображує себе з маленькою донечкою під час сну. Як і в попередній роботі зображення займає весь картинний простір, а квітковий принт простирадла співзвучний з одягом героїні волошокого кольору, створює надзвичайно романтичний образ.

Образ матері яскраво і з особливою ніжністю відтворюється художницею в роботах «Блакитна рибка» (іл. 10) і диптиху «Гра» (іл. 9)

Надзвичайно цікавий за композицією є автопортрет «Обійми мене» (іл. 41), створений художницею у 2022 році, під час повномасштабної агресії російської федерації. Жіночий образ покритий омофором подібний Богоматері з дитиною повторюється тричі. І виступає як захисний оберіг, символ життя і материнської любові.

В жанровому автопортреті «Біля дзеркала» (іл.8) І.Калюжна використовує мотив дзеркала і ускладнює композицію введенням елементів натюрморту. У мистецтві модерну цей мотив яскраво втілила З.Серебрякова в автопортреті «За туалетом» (1909), що став своєрідною візитівкою творчості художниці.

Неперевершену пластику тіла і характер впевненої в собі жінки втілює І.Калюжная в автопортретах «Діалог з собою» (іл. 29), «Щоденник Єви» (іл. 30) і «Сонце в середені» (іл. 31). Зображення оголеної жіночої натури дозволяє художникам досліджувати архітектуру та форми тіла як найвищий вираз краси. Це може включати в себе вивчення світла та тіні, контурів, грації рухів та пластики жіночого тіла. Наприклад, вірно передана поза чи жест персонажа може викликати в глядача відчуття емоційного співпереживання та тілесної взаємодії. Взагалі тілесність в живописі є важливим аспектом, що додає образам життєвої енергії та забезпечує їх зв'язок із реальним світом. Цей аспект дозволяє творам висловлювати не лише візуальні якості, але і фізичні відчуття, створюючи глибоке та неповторне враження для глядача. Дослідниця Надія Коновалова наголошує, що «жінка у роботах вітчизняних мисткинь повертає собі право наповнювати своє тіло тими смислами, які вона вважає за потрібне»[22 , 63].

Безумовно, в автопортретах, художники не лише передають свою зовнішність за допомогою фарб, вони також ведуть образотворчий пошук і вирішують певні завдання та проблеми – кольору, фактури,

простору, відтворення настрою, почуттів та ін. Таким чином, мистці завжди мають на меті виявити конструктивні особливості об'єкта. Проте необхідно зазначити, що автопортрети часто виконуються для творчого вивчення натури, знаходження нових образотворчих засобів. Саме тому цікаво простежувати автопортретні зображення різних років одного мистця. Цей аспект характерний для творчості Ірини Калюжної.

3.2. Жіноча краса в портретних образах І. Калюжної

Жіноча краса, втілена в живописі, є найвищим виразом естетичної величі та внутрішньої сутності. Це мистецтво віддзеркалює грацію та глибокий внутрішній світ жінки, надаючи їй обличчя та обгортання емоцій, які розкриваються на полотні. Художники створюють образи, де кожна лінія, кожен витінок та контур, віддзеркалені в ідеальній симетрії, викликають враження спокою та гармонії.

Як вже неодноразово підкреслювалося в дослідженні в творчості Ірини Калюжної портрет посів панівне місце і навіть після закінчення навчання в Харківській державній академії дизайну і мистецтв на захист дипломної роботи три жіночих портрета під загальною назвою «Жіноча краса». Дві роботи з цієї серії відкривають альбом ілюстрацій даного дослідження. В портреті «Марія» (іл. 1) пристрасний образ молодої впевненої в собі дівчини з розкішним рижим волоссям. Червоне тло нанесене пастозними мазками надзвичайно підсилює емоційність образу. Друга робота «Даша» (іл. 2) вирішена зовсім в іншій кольоровій гамі. Перед нами ніжна, тендітна молода дівчина з блакитними великими очима і в блакитного кольору сукні на тлі сріблястого кольору. Цікава

деталь образу – пухнастий котик, якого дівчина обіймає рукою, підкреслює граціозність моделі.

Одним із найкращих способів вираження української краси є зображення жінки в традиційному національному костюмі. Кожен візерунок, кольори та деталі стають не тільки предметом естетичної краси, а й вираженням національної ідентичності та глибоких зв'язків з історією. Мистецтво відображає пошук і формування національної ідентичності, використовуючи як традиційні, так і інноваційні підходи до вираження української культури. Ця теза стає ключовою в роботі над темою даного дослідження бо є показовою для розуміння авторської манери і особливостей художньої мови Ірини Калюжної.

В портретах цієї серії І. Калюжна головним завданням ставить створення образу. «Я прагну поєднати сучасність і давнину. В мене це головна мета. Проте, щоб це була не просто «листівка» або «ілюстрація» будь якого строя, а життєві образи» - зазначає мисткиня в інтерв'ю [10].

В своїй творчості І.Калюжна особливу увагу приділяє серії «Краса по-українські», до якої, за словами художниці, увійшли всі жіночі портрети у національному вбранні: «…всі роботи що стосуються жінок в національному українському вбрання, відношу до цієї серії», - зазначає авторка. [10].

Надзвичайно різноманітна за створеними образами серія «Краса по-українські» представлена в альбомі ілюстрацій низкою робот. Різних за композиційною побудовою і колористичних варіацій.

Розпочнемо з двох-фігурних композицій «Жовті квіти» (іл. 34), «Осіння спека» (іл. 25) і Макова пісня» (іл. 24). Композиційний прийом, коли всю площину полотна займають лежачі фігури, відтворює відчуття гармонії та рівноваги, надаючи картині динаміку та емоційний вираз. Цей прийом, який символізує принципи інь і янь, втілені в таоїзмі, дозволяє художнику створити унікальне візуальне враження. Лежачі

фігури можуть відтворювати різноманітні емоції та настрій, від спокою та медитації до активності та динаміки. Унікальність цього композиційного прийому полягає в тому, як фігури взаємодіють між собою. Лежачі форми можуть створювати візуальні зв'язки, які вказують на взаємодію, взаємопоєднання чи протистояння. Необхідно зауважити, що в «Жовтих квітах» і в «Осінній спеці» І.Калюжна сміло обрізає формат з різних сторін, що скоріше притаманно композиційним рішенням в монументальному мистецтві і свідчить про синтез візуальних засобів образотворення. Яскравість вбрання, часте використання червоного, синього, жовтого кольорів надають композиціям декоративного забарвлення. В роботі «Макова пісня» художниця уникає обрізання формату, хоча постаті тяжіють до монументальних, а замикає сидячі жіночі постаті в коло, додає певного ефекту сонячні промені і червоні маки. Так біля дівчат лежить вінок, який своєю формою підтримує кругову композицію.

В однофігурній роботі «Блакитна ріка» (іл. 27) лежача жіноча постать, якій затісно, виступає алегорією природної водної стихії. В роботі «Донька гір» (іл. 23) І. Калюжная втілила типовий образ мешканки гірських карпатських селищ. За типологією це портрет-тип.

Відомий мотив в мистецтві, коли на полотні зображені три молодих жінки (або різного віку) розкривається в роботі «Червона хустка». Жінок поєднує червона хустка, яку вони тримають в руках.

Хустка в мистецтві може слугувати могутнім символом, що несе різноманітні конотації та значення. Цей аксесуар може бути використаний художниками для вираження культурних, релігійних, історичних або емоційних ідей. В мистецтві хустка може бути асоційований із жіночістю та естетикою. В образі жінки з хусткою може відзначатися ніжність, витонченість, та вишуканість. Цей символ може також виражати жіночу гідність та внутрішню силу. У релігійному мистецтві платок може мати

велике значення. Наприклад, в іконографії православної церкви, Матір Божа часто зображується з покривалом чи платком, що символізує її благословення, покров та духовну материнську опіку. Мотив цієї роботи відсилає нас до монументальних образів «Трьох віків» або «Веселих доярок» Федора Кричевського. Теж саме с точністю відповідає для портрету «Вітер». Велика червона хустка на молодій жінці, що зображена на широких просторах українського степу виступає як алегорія вітру.

В портреті «Нічні страхи» (іл. 50) також чітко простежується воєнна тематика. Що надзвичайно влучно підтримується динамічними кольоровими плямами. Нічні обстріли, страх за життя дітей і уособлення жінки як захисниці. Такий же символ присутній в іншій роботі «Занепокоєння» (іл.44). Робота написана під час війни і дуже добре транслює завдяки колористичному ладу.

Українська тема в роботах І.Калюжної так як і тема материнства також є наскрізною. Два дитячих портрета «Все буде добре» (іл. 46) у якому мисткиня зобразила свою доньку з подругою – дітей біженців, вражає силою емоційних переживань. Двоє наляканих дівчат, які сидять у вишитих сорочках. Емоційний фон підсилений тлом яскраво-червоного кольору. «Та мовою мистецтва в цій роботі художницею переконливо засвідчено: куди б не пішли українці з рідного дому, вишита червоними та чорними нитками сорочка, пасок-крайка в будь-якому куточку світу розповість про те, що ми – саме українці»[6].

В роботі «Сонце» (іл. 42) несуть оптимістичне навантаження, що скоро «зійде українське сонце» і діти будуть спати безтурботним сном. В обох роботах художниця поміщає жовто-блакитну стрічку - національну символіку українців. Ірина Калюжна створила цілу галерею жіночих образів української жінки. Це однофігурні композиції з різними поставами фігури, з різною інтенсивністю зафарбовування тла, які також можуть претендувати на відношення до портрету-типу. «Оксана» (іл.. 26),

«Гуцулка» (іл..20), «Сонячний день» (іл. 21), «Покутянка» (іл. 22), «Українка з села Вілкове (іл. 19), «Звідкіля це ти узявся і де ти досі пропадав іл. 15), Червона калина» (іл.. 14), «Червоні плашки» (іл. 13), «Дерево життя» (іл. 45).

«Каріатіди» - скульптурні жіночі фігури, що тримають на собі всю важкість життєвих ситуацій. Метафорічне порівняння стійкого характеру української жінки, яка в критичній ситуації витримає все і підтримає. Робота «Каріатіди» (іл. 49) може має декілька одночасно типологічних ознак. Це може бути і груповий портрет з елементами автопортрету і портрету відомої харківської мисткині Тетяни Колесник.

І.Калюжну приваблює краса не тільки українські жінки. В альбомі ілюстрацій є триптих – із зображенням оголених африканських жінок. (по обидва боки І.Калюжна розміщає граціозні статичні постаті, а по центру дівочу постать в русі. Отже, етнічна або етнографічна тематика викликає в неї щиру зацікавленість.

Велич жіночої краси часто носить у собі символічне навантаження та розглядається в контексті культурних, історичних або соціальних аспектів. Образ жінки може бути символом материнства, кохання, сили, та краси. Жіноча краси втілюється в мистецтві як виразність ідеалу, де гармонія форм, виразне обличчя та глибина емоцій стають ключовими елементами. Це мистецтво привертає увагу та залишає глядача враженим не лише фізичною привабливістю, але й заглибленням у внутрішній світ жінки - як нескінченного джерела.

3.3. Художній образ «нового героя» в портретах І.Калюжної

Українське образотворче мистецтво, зокрема живопис, у контексті сучасних викликів виявляється не тільки мистецтвом для самовираження, але й формою виявлення активної громадянської позиції. Художники стають свідками та агентами змін, відтворюючи через свої твори біль, силу та внутрішню гармонію, які співіснують українському народові під час випробувань.

Мистецтво як відомо є відображенням дійсності. Кожна історична епоха «народжувала» свого героя, образ якого митці втілювали в різних видах мистецтва. Вже майже два роки як наша країна знаходиться у війні. На захист Батьківщини встали не тільки професійні військові, а й звичайні люди, серед яких були і художники, що взяли до рук зброю. Образ нового героя – воїна захисника став символом сили і спротиву українського народу нашого часу. Ірина Калюжна, як і велика частина українських митців не залишилася осторонь. В розмаїтті портретних образів мисткині з'являється зображення військових – захисників і захисниць.

Загалом, І.Калюжна композиційно розміщує два погруддя: чоловічу – спиною до глядача, а жіночу – обличчям до глядача. Картина із воєнній серії Я-Україна може бути як типічні образи. Проте, Ірина зобразила своїх друзів митців родину Дербілових (також свого часу навчалися в ХДАДМ). Антон Дербілов – відомий харківський скульптор, надзвичайна людина, батько трьох донечок, пішов на фронт в перші дні війни… Загинув під Кремінною… Портрети-типи «Сестри» (іл.. 40) і «Оберіг» (іл. 39) схожі за композиційною побудовою.

До цього підрозділу можна віднести також портрет-тип «Даша» (іл. 36) Зображуючи жінку з немовлям художниця повторює іконографію з зображенням Богоматері. Тільки замість золотавого тла жінка з дитиною зображена на тлі червоного кольору, що нагадує кров і надає образу трагічності.

Сильний за своїм змістом символічний образ молодої горделивої дівчини, яка є уособленням самої України (іл..35). «Цей образ дещо контрастує із тлом чорно-червоно-синьо-білих кольорів та є утвердженням того, що, попри темні часи, Україна в образі цієї дівчини в національному строї не лише вистоїть – вона завжди буде сильною, гордою, сміливою та красивою. У цій роботі вбранням та гамою кольорів надзвичайно вдало передано вміння українців зберегти свою індивідуальність за будь-яких обставин», пише дослідниця С. Долеско[6].

Теми, відображені в роботах І.Калюжної в серії «Я-Україна» виступають у як спосіб висловлення емоцій та думок художників стосовно війни та її впливу на суспільство. Вони також служать способом спільної пам'яті та визначення національної ідентифікації і під час важливих історичних подій.

3.4. Пейзажний жанр в художній практиці мисткині

Для кожного художника пленери посідають важливе місце в творчості. Це дуже важливо за для підвищення майстерності, відчуття кольору. Пленерне мистецтво, що втілюється в яскравих пейзажах, стає вікном в душу України, де природа, традиції та національний колорит зливаються в одне чудове та неповторне полотно. Пленерні твори вражають своєю емоційною насиченістю та унікальною атмосферою. Карпати – один із найпопулярніших регіонів для подорожі митців. Пленерні практики українських художників в Карпатах є не лише творчим викликом, але й особливим способом спілкування з природою та культурою региону. Художники зустрічаються з місцевими

майстрами, вивчають народні звичаї, розглядають архітектурні перлини сіл та містечок, що додає їхнім творам глибину та збагачуючи їх автентичністю та оригінальністю.

У XX столітті, за часів гострої політизованості та ідеологічного тиску на мистецтво, саме пленерний живопис став «ковтком свіжого повітря» для мистців. В сучасному житті Харкова пейзажний живопис і пленерний рух продовжує свій поступ.

І.Калюжна досить багато часу приділяє пейзажному жанру і як досвідчений майстер, досить осмислено ставиться до вибору «мотиву». [10] Кольорова гама і освітлення в кожній роботі створює потрібний особливий настрій: напружений, або спокійний.

Один із ранніх пейзажів в альбомі ілюстрацій «Канарійські кораблики» (іл. 4), написаний у 2009 році. «говорить» про І.Калюжну як про талановитого майстра пейзажного жанру. Імпресіоністичний пейзажний мотив тихої гавані, де стоять в очікуванні численні кораблики, силуети яких мерехтливо відбиваються у воді, сповнений спокою. Лише відчувається легкий вітерець, що створює своєрідний рух, надає роботі відчутної динаміки.

Полюбляє мисткиня карпатські краєвиди. Карпати — це не просто гірські хребти, а справжнє диво природи, де велич і поетичність сходяться у неймовірному танці краси. Карпатські краєвиди вражають своєю унікальною атмосферою, де гори, долини, ліси та ріки ткані в одне неповторне полотно природи і надихають митців на творчі експерименти.

Поетична назва краєвиду «Теплі промені сідаючого сонця» (іл. 6). На невеликому квадратному форматі за рахунок піднятої майже до верхнього краю лінії горизонту де І.Калюжна поміщає конячку з невеликим возиком, створює безкрайній монументальний образ української природи. Не пророблюючи ретельно перший план,

узагальнена пластика форм, спонукають в простому сюжеті шукати глибокий філософський зміст.

Чудовий за своїм образним ладом краєвид «У контражурі» побудований за чіткою композицією, поділяє полотно на декілька планів з м'якою лінією карпатських гір. Така продуманість зображальних засобів, гармонійного колористичного рішення дозволяє глядачеві сприймати етюд як закінчений досконалий твір.

Гірській мотив домінує в роботі «Надійшли хмари» (іл. 17). Ритміка об'ємів у формі півкола надає роботі глибину просторового середовища і дуже вдало передає характер зображувального мотиву композиційно-пластичним рішенням.

В досить простому невибагливому мотиві в роботе «Яблуневий сад» (іл. 16). Авторка зображує молоді тоненькі дерева з білими стовбурами на початку літа, про що свідчать пухнасті кульки кульбабок серед зеленої трави. Особливий настрій, емоційність і ритмічність передають особливий піднесений настрій від досконалості творінь природи. Такий же самий мотив повторюється в роботі «Яблуневий цвіт та червоний м'яч (іл. 18). Надзвичайно легкий у сприйнятті, як сама Весна! Авторка поділяє формат полотна навпіл і на цій лінії розміщає декілька будинків, з різною за формою дахами, а в далечі ми бачимо ще одну горизонтальну лінію небесного горизонту. На передньому плані І.Калюжна досить оригінально зображає квітучі дерева і звичайно червоний м'яч.

Загальна поетичність та краса карпатських краєвидів створюють враження величі, співзвучності з природою та гармонії в її найчистішому вияві. Кожен елемент цих гірських просторів — це окрема стрічка у великій епопеї природи, яка розкриває свою внутрішню красу.

Висновки до 3 розділу

Живописна творчість І.Калюжної є важливою складовою мистецтва молодої генерації харківської художньої школи, і зокрема живописної школи. В живописній творчості І.Калюжної панівне значення мають портрет, автопортрет і пейзажний жанр.

В автопортреті І.Калюжна репрезентує себе як мати і як жінку. В портретній творчості мисткиня особливо приділяє увагу розробці теми жіночої краси, зокрема краси української жінки. Її численні жіночі образи – це своєрідний гімн найкращім жіночим якостям. Жінка виступає символом життя і любові. Також необхідно підкреслити, що жінка в живописних творах І.Калюжної виступає в образі Берегині українського народу, особливо це є актуальним в наш час, коли наша країна переживає повномасштабну агресію зі сторони російської федерації. З тієї ж причини в творах мисткині з'являється і зображення «нового героя» нашого часу – військових. Образ воїна-захисника і образ жінки-захисниці, що загалом є дуже важливим чинником актуальності мистецтва.

Пейзажний жанр в живописному доробку І.Калюжної представлений здебільшого творами пленерного характеру. Це карпатські краєвиди, в яких художниця створює поетичний і метафоричний образ природи.

Необхідно зазначити, що українська тема є наскрізною в творчості І.Калюжної. Вона однаково яскраво проявляється як в портретному, авто портретному так і в пейзажному жанрах. Полотна Ірини Калюжної завжди відрізняються камерністю, інтимністю, ніжністю і ліричністю. Примітним є передача буденних та звичайних ситуацій, що оточують людину на її життєвому шляху.

Художні вподобання І.Калюжної ґрунтується на традиціях реалістичного мистецтва, що було загалом притаманно харківській школі живопису. Проте, як творча особистість вона завжди відкрита до експерименту.

В творчих практиках І.Калюжна використовує техніки a la prima, лісирування, пастозне письмо. Лаконічно вирішує силует відносно простору великими плями локального кольору, протиставляє темні і світли сілуети, що надає композиції міцної конструктивності. Вона ретельно проробляє головне – композиційний центр (обличчя, руки), інший простір полотна авторка в багатьох випадках залишає, так би мовити не завершаним. І.Калюжна сміливо вдається до монументалізації образів, завищує лінію горизонту, обрізає постать моделі. Для збагачення композиційного і змістовного ладу портрета і автопортрета мисткиня вводить натюрмортні або пейзажні мотиви.

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження за темою «Живопис Ірини Калюжної: художньо-образні і стильові особливості» дозволяє зробити наступні висновки:

1. Аналіз літературних джерел, дотичних до заявленої в дослідженні проблематики, довів, що мистецтво І.Калюжної – представниці молодої генерації митців Харкова не постало предметом комплексного дослідження. Втім, окремі аспекти її творчості розглядались в публікації Марини Пономаренко «У перспективі творчого розвитку: Ірина Калюжна» і дисертації М. Пономаренко «Художньо-стилістичні особливості станкового портрета в живописі Харкова ХХ- початку ХХІ століть, в дисертації Наталії Усенко Художнє життя Харкова другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Важливо підкреслити, що останнім часом творчість І.Калюжної стала предметом дослідження українського мистецтва в рамках висвітлення теми війни України з російською федерацією.

2. Встановлено, що головні засади її світогляду формувалися переважно під час навчання в Харківській академії дизайну і мистецтв. Виключна роль в цьому процесі належала викладачу з рисунка Валентину Сизикову та керівникам портретної майстерні - відомим художникам-педагогам Василя Ганоцькому і Віктору Чаусу, що були ключовою ланкою між своїми учнями і попередніми поколіннями митців, творчі принципи, яких ґрунтувалися на класичних традиціях реалістичного мистецтва початку ХХ століття та образотворчою системою імпресіонізму і модерну.

3. З’ясовано, що в живописній творчості І.Калюжної чільне місце посідає автопортретний жанр, в якому художниця репрезентує себе головним чином в образі матері та в образі жінки;

   В жанрі портрету авторка оспівує вічну тему жіночої краси, вагомого значення при цьому набуває українська тематика. Художня інтерпретація жіночих образів-типів, що увійшли до серії «Краса по-українські» є значно більшою ніж просто фіксація етнографічних рис.

   Наразі, в живописному портреті І.Калюжної спостерігається поява «нового героя», що природно втілився в образах військових-захисників, українських дітей біженців і в символічних образах жінок – Берегіні і самої України. Особливо яскраво цей тематично-образний лад розкривається в серії робот художниці «Я - Україна».

   В пейзажному жанрі в лірико-поетичній формі, художниця втілює чарівність і красу природних мотивів Особливу увагу в пейзажних практиках І.Калюжна приділяє кольору і світлу, що є ознакою творчості імпресіоністів.

4. Доведено, що художні вподобання І.Калюжної ґрунтується на традиціях реалістичного мистецтва, що було загалом притаманно харківській школі живопису. Характерною особливістю виступає чіткий рисунок і симетрична композиція, центральне місце в якій займає сама модель. Створення цілісного художнього образу досягається художницею за допомогою комплексного використання засобів образотворення, а саме монументальної трактовки форми, побудові просторових співвідношень і використання емоційно-піднесеного колористичного ладу.

5. Доведено, що своєю творчістю Ірина Калюжна активно інтегрується в світове мистецтво, репрезентуючи реалістичні традиції і новації Харківської живописної школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виктор Преображенський. Украинские школы живописи : Харьковская школа. *Веб-сайт Art Online Ukraine*. URL: https://art-online.com.ua/ru/content/87-ukrainskie-shkoly-jivopisi-harkovskaja-shkola (дата звернення: 14.12.23)

2. Волков Н. Н. Композиция в живописи. Москва, 1977. 410 с.

3. Волков Н. Н. Цвет в живописи. Москва, 1984. 214 с.

4. Голубець О. Мистецтво XX століття : український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с.

5. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом : Мистецьке середовище Львова другої половини XX століття. Львів, 2001. 176 с., 152 іл.

6. Долеско С. В. Мистецький образ українського народного костюма в жанровому портреті українських художників (Російсько-українська війна 2022 р.). *Мистецтвознавчі записки*. 2022. Вип. 41. С. 40–47.

7. Жегин Л. Ф. Язык живописного произведения. Москва., 1970. 235 с.

8. Живі традиції : українські радянські художники про себе і свою творчість / авт.-упоряд.: Л. В. Владич, І. М. Блюміна. Київ : Мистецтво, 1985. 173 с.

9. Зінгер Л.С. Очерки теории и истори портрета. М.: Изобразительное искусство, 1986. 328 с., ил.

10. Зеленіна А. Д. Інтерв'ю з Іриною Калюжною. Чернігів – Харків, 20:13, 18.11.2023. *Архів автора.*

11. Імпресіонізм в Україні / під ред. Л. Толстової ; авт. ст.: Н. Асєєва, О. Денисенко, О. Жбанкова. Київ : Галея, 2011. 240 с.

12. Ірина Калюжна. Центр культури і міністерства. URL: https://www.cultura.kh.ua/uk/activities/modern-art/authors/127-hudozhniki/3510-kaljuzhna-irina (дата звернення: 15.04.2023)

13. Ірина Калюжна. URL: https://ikko.ch/members/kaliuzhna/ (дата звернення: 21.04.2023)

14. Ірина Калюжна. URL: https://imaginepoint.gallery/ua/artists/233 (дата звернення: 14.04.2023)

15. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / заг. ред. Стівена Фартінга. Харків : Vivat, 2023. 576 с.

16. Історія українського мистецтва : у 5-и т. НАН України. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського / голов. ред. Г. Скрипник; наук. Ред. Т. Кара-Васильєва. Київ, 2007. Т. 5 (мистецтво XX століття). 1048 с.

17. Історія української культури : у 5 т. / за ред. Б. Є. Патона. Київ : Наук. Думка, 2013. Т. 5, кн. 4 : Українська культура XX– початку XXI століть. 944 с. : іл

18. Калюжна Ірина. URL: https://slavsko-maxim.com/kaluzhna.html (дата звернення 16.12.2023)

19. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва XX століття : концепція, нові підходи й оцінки. *Українське мистецтвознавство : матеріали, дослідження, рецензії*. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. С. 53–64.

20. Кафедра живопису ХДАДМ: традиції та сучасність : Альбом. Харків, 2015. 232 с.

21. Кашшай О. С. Калюжна Ірина Миколаївна. / ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. URL: https://esu.com.ua/article-10765 (дата звернення: 20.04.2023)

22. Копилова Н. Гендерні варіації фемінності у сучасних українських художніх практиках. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Вип.43. 2022. С. 62-68

23. Клековкін О. Мистецтво : Методологія дослідження. Київ : Фенікс, 2017. 114 с.

24. Кракова Г. О., Мостовщикова Д. О. МИСТЕЦТВОЗНАВТВО : Стилістичні особливості етностилю в творчості сучасних українських митців. Молодий вчений, №4. 2018. С. 438-442

25. Майстри українського образотворчого мистецтва ХХ та ХХІ століть : каталог. Київ : Новий друк, 2008. 64 с. : іл.

26. Мельник Т. Постать жінки в сучасному візуальному мистецтві України

27. Мистецтво радянської України: Живопис. Скульптура. Графіка : альбом / авт. вступ. ст. й упоряд. В. Яценко. Київ : Мистецтво, 1977. 191 с. : іл.

28. Мистецтво України / упоряд.: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський ; за ред. А. В. Кудрицького. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. 700 с.

29. Мистецька антологія Харківщини : історія, традиції, сучасність 1938 – 2018. Керівники проекту В. І.Ковтун, В. В.Мизгіна. Харків : Юнісофт, 2018. Т. 2. 136 с.

30. Мистецька палітра Слобожанщини. Історія, традиції, сучасність. Харків, 2013. 120 с.

31. Михайленко В. Є., Яковлєв М. І. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення) : навч. посіб. Київ : Каравела, 2004. 302 с.

32. Михайлова Р. Українське мистецтво в образах та персоналіях ХХ – початку ХХІ ст. *Мистецтвознавство. Збірник наукових праць «Українська академія мистецтв».* 2022. № 31. С. 91-93.

33. Мусієнко П. Н. Федір Григорович Кричевський. Київ : Мистецтво, 1966. 107 с. : іл.

34. Національна спілка художників України. *Офеційний веб-сайт*. URL: https://nuau.org.ua/%d1%96%d1%81%d1%82%d0%be%d1%80%d1%96%d1%8f/

35. Національна спілка художників України. Український живопис з фондів НСХУ : до 40-річчя створення ДВ НСХУ : кат. репрод. / передм.: В. А. Чепелик, К. Л. Солонін. Київ : НСХУ, 2007. 84 с. : іл.

36. Немцова В. Харьковская художественная школа. Харьков (предыстория и история) : монография. Харьков, 2019. 400 с.

37. Островський Г. Пошук образу закарпатської мадонни : вступ. слово. Андрій Коцка : альбом / упоряд.: Ю. Небесник, М. Дуран ; авт. вступ. ст.: А. Коцка та ін. Львів : Афіша, 2002. 92 с. : іл.

38. Отрошко Л. Особливості символотворення в українському етнокультурному розвитку / Л. Отрошко // Етнічна історія народів Європи. - 2017. - Вип. 53. - С. 145–149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2017_53_25.

39. Павельчук І. А. Поєднання традицій та новацій у навчальних програмах «Кольорознавства» в сучасній освіті України. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми мистецтвознавчої експертної оцінки культурних цінностей та предметів колекціонування» (Київ, 26–27 листоп. 2009 р.) / ДАКККіМ.* Київ, 2009. С. 169–171.

40. Павельчук І. А. Постімпресіонізм в українському живописі XX – початку XXI ст.: історичні витоки, джерела інспірацій, специфіка розвитку. дис. …доктора мистецтвознавства. 17.00.05 – образотворче мистецтво. Львів : ЛНАМ, 2020. 614 с .

41. Павельчук І. А. Рефлексії постімпресіонізму в інтерпретаціях Т. Н. Яблонської. Митець і музей: шляхи взаємодії : зб. матеріалів наук. конф. (Одеса, 25–27 квіт. 2013 р.). Одеса, 2013. С. 94–95.

42. Павельчук І. А. Стадія зрілого модерну у практиці Ф. Кричевського. *Образотворче мистецтво*. 2018. № 1. С. 58–60.

43. Павельчук І. А. Традиції народної художньої культури в зразках українського образотворчого мистецтва другої половини ХХ століття в контексті постімпресіоністичного дискурсу. Народознавчі студії пам'яті В. Т. Скуратівського : зб. наук. пр. / НАКККіМ (Київ, 24–25 жовт. 2013 р.). Київ, 2013. С. 259–261.

44. Папета С. П. Синтез художньої освіти і практики в діяльності Київської студії Олександра Мурашка. Культура і сучасність : альманах / НАКККіМ. Київ : Міленіум, 2005. № 2. С. 108–114.

45. Печенюк Т. Кольорознавство. Київ : Грані-Т, 2009. 198 с. : іл.

46. Піаніда Б. М. Творчі обрії Федора Кричевського : до 100-річчя з дня народж. Народна творчість та етнографія. Київ, 1979. № 4. С. 52–56 : фото.

47. Піаніда Б. М. Федір Кричевський – художник і педагог. Українська академія мистецтва : дослід. та наук.-метод. пр. / НАОМА. Київ, 2011. Вип. 18. С. 40– 46. 581.

48. Піаніда Б. М. Флагман українського живопису : (до 130-річчя від дня народж. Ф. Г. Кричевського). Українська академія мистецтва : дослід. та наук.- метод. пр. / НАОМА. Київ, 1999. Вип. 6. С. 201–204 : портр.

49. Пономаренко М. В. У перспективі творчого розвитку : Ірина Калюжна. *Образотворче мистецтво*. Київ, 2012. № 1/2. С. 60-61.

50. Пономаренко М. В. Художественно-стилистические особенности станкового портрета в живописи Харькова XX-XXI ст. : дис… канд. мистецтвознав. наук : 17.00.05. Харків, 2015. 219 с.

51. Пономаренко М. В. Художньо-стилістичні особливості станкового портрету в живописі Харкова XX-XXI ст. автореф. дис. ... канд. Мистецтвознавства : 17.00.05. Харків, 2015. 22 с.

52. Преподавали почти бесплатно : история первой художественной щколі Харькова. *Веб-сайт My KHARCOV. INFO.* 2018. URL:

https://mykharkov.info/interesno/prepodavali-pochti-besplatno-istoriya-pervoj-hudozhestvennoj-shkoly-harkova-85341.html (дата звернення: 3.12.2023)

53. Реалізм та соціалістичний реалізм в українському живописі радянського часу. Історія. Колекція. Експеримент / авт. Проєкту Ю. Манійчук. Київ : Поліграфкнига, 1998. 320 с.

54. Рубан В. Український радянський портретний живопис. Київ : Мистецтво, 1977. 144 с. : іл

55. Саєнко Н. О., Стельмащук Г. Г. Кричевський Федір Григорович. *Енциклопедія сучасної України*. *Ін-т. енциклопедичних досліджень НАН України*. Київ, 2014. Т. 15 : Кот–Куз. С. 506 : іл., портр.

56. Севердюк Р. Художниця Ірина Калюжна. *Офіційний веб-сайт, блог та архів.* 2015. URL: https://sverediuk.com.ua/hudozhnitsya-irina-kalyuzhna/ (дата звернення: 3.02.2023)

57. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань : Розвиток візуального мистецтва України XX – XXI століть. Київ: ВХ-СТУДІО, 2008. 188 с.

58. Синиця О. Виставка картин українських імпресіоністів. Київ, 2008. фот. : URL: https://photo.unian.ua/photo/103480-exhibition-of-pictures-of-the-ukrainian-impressionists (дата звернення: 16.12.2023)

59. Слобожанські корсети та Гуцульські кептарики: портрети українок в етнічному вбранні створює харківська художниця. Інтерв'ю. Новини Харкова та України: Вісті Ньюс. 18.06.2019. URL: https://www.5.ua/suspilstvo/starovynni-plakhty-slobozhanski-korsetky-hutsulski-keptaryky-portrety-ukrainok-v-etnichnomu-vbranni-stvoriuie-kharkivska-khudozhnytsia-192193.html (дата звернення: 18.011.2023)

60. Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві : Монографія / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ : Фенікс, 2017. 480

61. Соколовська Н. Ірина Калюжна : роботи з серії «Краса по українськи». Камянець-Подільський нац. унів. Ім. Івана Огієнка. 2022. URL: https://ped.kpnu.edu.ua/2022/04/12/iryna-kaliuzhna-roboty-z-serii-krasa-po-ukrainsky/ (дата звернення: 16.12.2023)

62. Соколюк Л. Д. Вища мистецька школа Харкова : від модернізму до трансформації (1921-1962) / Людмила Соколюк; дизайн Олексій Чекаль. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2023. 150 с. 140 іл.

63. Сузір'я митців. Василь Ганоцький і його учні. Альбом з живопису. Харків. 2021

64. Титарь. В. П. Пути развития художественного творчества на Слобожанщине в начале XX века. URL: https://www.otkudarodom.ua/ru/puti-razvitiya-hudozhestvennogo-tvorchestva-na-slobozhanshchine-v-nachale-hh-veka-v-p-titar (дата зверненя: 2.12.23)

65. Традиції і сучасні мистецькі практики Харківщини / упоряд. : О. Коваль, Д. Курсін, В. Лещенко. Харків : ПП «Юнісофт», 2023. – 526 с.

66. Турчак Л. Актуальні питання сучасного образотворчого мистецтва України. Історіографічні аспекти. *Актуальні проблеми : наук. вісник ІПСМ АМУ. Художня культура* / ред. О.Федорук та інш. Київ: Фенікс, 2007. № 4. С. 169-173.

67. У Кропівницькому свою виставку живописних картин презентувала художниця з Харкова (ФОТО) / ред. «Гречки», 2016. URL: https://gre4ka.info/kultura/u-kropyvnytskomu-svoiu-vystavku-zhyvopysnykh-kartyn-prezentuvala-khudozhnytsia-z-kharkova-foto/ (дата звернення: 15.12.2023)

68. У Харкові художниця Ірина Калюжна пише унікальні жіночі портрети в етностилі. *Стаття-інтервю, канал «Вісті».* URL: http://visti.news/u-harkovi-hudozhnytsya-iryna-kalyuzhna-pyshe-unikalni-zhinochi-portrety-v-etnostyli/

69. Усенко Н.О. Художнє життя Харкова другої половини XX – початку XXI століття : дис. …канд. мистецтвознавства 17.00.05. Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків. 2015. 237с.

70. Харьковская школа как продукт синтеза академических, декоративних и промышленых форм творчесвтва. URL: https://art-on-line.com.ua/ru/content/87-ukrainskie-shkoly-jivopisi-harkovskaja-shkola (дата звернення: 3.12.2023)

71. Харьковский художник Калюжная Ирина Николаевна. Соцреализ : киевский клуб коллекционеров. *Офіційний веб-сайт Новини Харкова та України: Вісті Ньюс.* 26.03.2019. URL: https://socrealizm.com.ua/gallery/artist/kaliuzhnaia-in-1975 (дата звернення: 26.04.2023)

72. Чеботов І.П. Харківська школа рисунка: монографія. Харків: ХДАДМ, 2017. 339 с.

73. XX Artist's of Ukraine (end of century) = XX художників України (кінець сторіччя). Київ : Галерея «Карась», 2001. 231 с.

74. ART. The Whole Story. Stefan Farthing (general editor), Richard Cork (foreword). London: Thames & Hudson, 2018. 576 p.

75. Foster, H., Krauss, R., Bois, Y.-A., Buchloh, B., and Josolit, D. (2005). Art since 1900: Modernism, Anti-Modernism, Postmodernism. Thames & Hudson, 2005. 816 p.

76. IRYNA KALYUZHNA: portfolio. 34 с.

ДОДАТКИ

Альбом ілюстрацій

Іл. 1. Калюжна І. Марія. 2005. Полотно, олія. 110х100

Іл. 2. Калюжна І. Даша. 2005. Полотно, олія. 110х90

Іл. 3. Калюжна І. Паризька кав'ярня (Триптих). 2009.

Полотно, олія. 100х95, 50х50, 100х95

Іл. 4. Калюжна І. Канарійські кораблики. 2009. Полотно, олія. 50х80

Іл. 5. Калюжна І. Гадалка. 2010. Полотно, олія. 100х90

Іл. 6. Калюжна І. Теплі промені сідаючого сонця. 2010. Полотно, лія.100х95

Іл. 7. Калюжна І. У контражурі. 2011. Полотно, олія. 50х70

Іл. 8. Калюжна І. Біля дзеркала. 2011. Полотно, олія. 120х100

Іл. 9. Калюжна І. Гра (Диптих). 2013. Полотно, олія. 110х100

Іл. 10. Калюжна І. Блакитна риба. 2013. Полотно, олія.110х100

Іл. 11. Іл. 33. Калюжна І. В польоті. 2022. Полотно, олія. 75х150

12Калюжна І. Квітковий сон. 2014. Полотно, олія. 110х100

Іл. 13. Калюжна І. Червоні пташки. 2015. Полотно, олія. 90х40

Іл. 14. Калюжна І. Червона калина. 2015. Полотно, олія. 90х45

Іл. 15. Калюжна І. Звідкіля це ти узявся, де ти досі пропадав? 2015

Полотно, олія. 90х45

Іл. 16. Калюжна І. Яблуневий сад. 2015. Полотно, олія. 60х60

Іл. 17. Калюжна І. Надійшли хмари. 2015. Полотно, олія. 50х60

Іл. 18. Калюжна І. Яблуневий цвіт та червоний м'яч. Полотно, олія. 45х90

Іл. 19. Калюжна І. Українка з села Вилкове. 2016. Полотно, олія. 50х90

Іл. 20. Калюжна І. Гуцулка. 2017. Полотно, олія. 90х50

Іл. 21. Калюжна І. Сонячний день. 2017. Полотно, олія. 90х50

Іл. 22. Калюжна І. Покутянка. 2017. Полотно, олія. 90х50

Іл. 23. Калюжна І. Донька гір. 2018. Полотно, олія. 110х135

Іл. 24. Калюжна І. Макова пісня. 2018. Полотно, олія. 150х135

Іл. 25. Калюжна І. Осіння спека. 2018. Полотно, олія. 150х110

Іл. 26. Калюжна І. Оксана. 2019. Льон, олія. 90х80

Іл. 27. Калюжна І. Блакитна ріка. 2019. Полотно, олія. 150х110
Іл. 28. Калюжна І. Вітер. 2019. Полотно, олія. 110х135
Іл. 29. Калюжна І. Діалог з собою. 2019. Полотно, олія. 150х150
Іл. 30. Калюжна І. Щоденники Єви. 2019. Полотно, олія. 150х75
Іл. 31. Калюжна, І. Сонце всередині. 2019Полотно, олія. 150х110
Іл. 32. Калюжна, І. Дівчата. 2020. Полотно, олія.100х150
Іл. 33. Калюжна І. «Три з них» (триптих). 2021. Полотно олія. 180х80
Іл. 34. Калюжна, І. Жовті квіти. 2022. Полотно, олія. 110х150
Іл. 35. Калюжна, І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 60х60
Іл. 36. Калюжна І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 60х60
Іл. 37. Калюжна І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 60х60
Іл. 38. Калюжна І. Даша. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 60х60
Іл. 39. Калюжна І. Оберіг. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 90х100
Іл. 40. Калюжна І. Сестри, Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія. 60х60
Іл. 41. Калюжна І. Обійми мене. 2022. Полотно, олія. 150х100
Іл. 42. Калюжна, І. Сонце. 2022. Полотно, олія. 150х110
Іл. 43. Калюжна І. Занепокоєння. 2022. Полотно, олія. 110х90
Іл. 44. Калюжна І. В сріблі. 2022. Полотно, олія. 150х110
Іл. 45. Калюжна І. Дерево життя. 2022. Полотно, олія. 100х90
Іл. 46. Калюжна І. Все буде добре. 2022. Полотно, олія. 150х100
Іл. 47. Калюжна І. Червона хустка. 2022. Полотно, олія. 110х150
Іл. 48. Калюжна І. Сполохи в жовтому. 2023. Полотно, олія. 110х90
Іл. 49. Калюжна І. Каріатиди. 2023. Полотно, олія. 159х110
Іл. 50. Калюжна І. Нічні страхи. 2023. Полотно, олія. 120х90

Альбом ілюстрацій

Іл. 1. Калюжна І. Марія. 2005. Полотно, олія

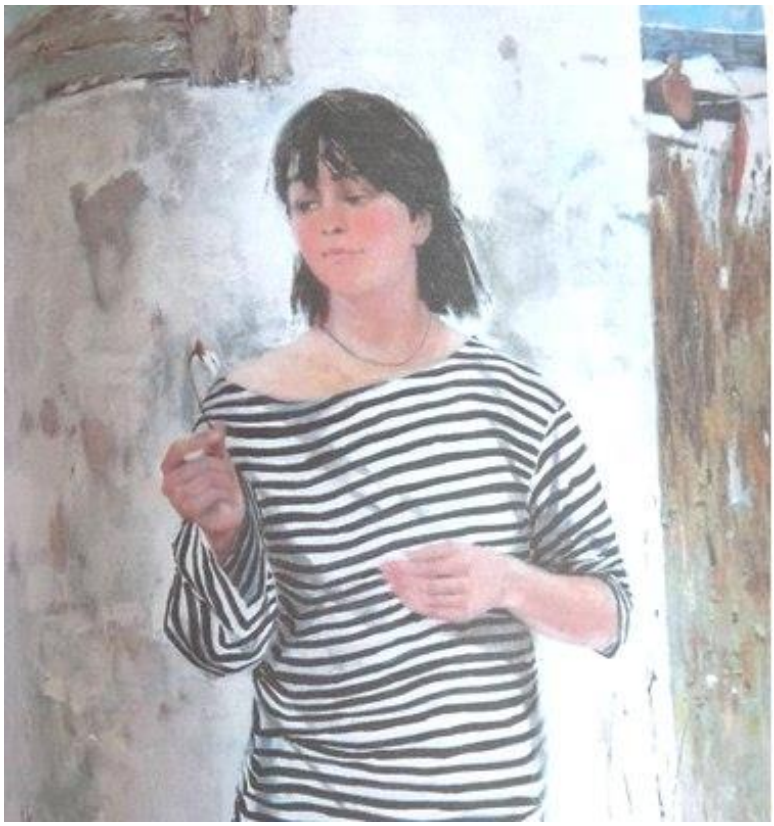
Іл. 2. Калюжна І. Даша. 2005. Полотно, олія

Іл. 3. І. Калюжна. Паризька кав’ярня (Триптих). 2009. Полотно, олія

Іл. 4. І. Калюжна. Канарійські кораблики. 2009. Полотно, олія

Іл. 5. Калюжна І. Гадалка. 2010. Полотно, олія

Іл. 6. Калюжна І. Теплі промені сідаючого сонця. 2010. Полотно, олія

Іл. 7. Калюжна І. У контражурі. 2011. Полотно, олія.

Іл. 8. Калюжна, І. Біля дзеркала. 2011. Полотно, олія

Іл. 9. Калюжна, І. Гра (Диптих). 2013. Полотно, олія

Іл. 10. Калюжна, І. Блакитна риба. 2013. Полотно, олія

Іл. 11. Калюжна І. В польоті. 2014. Полотно, олія

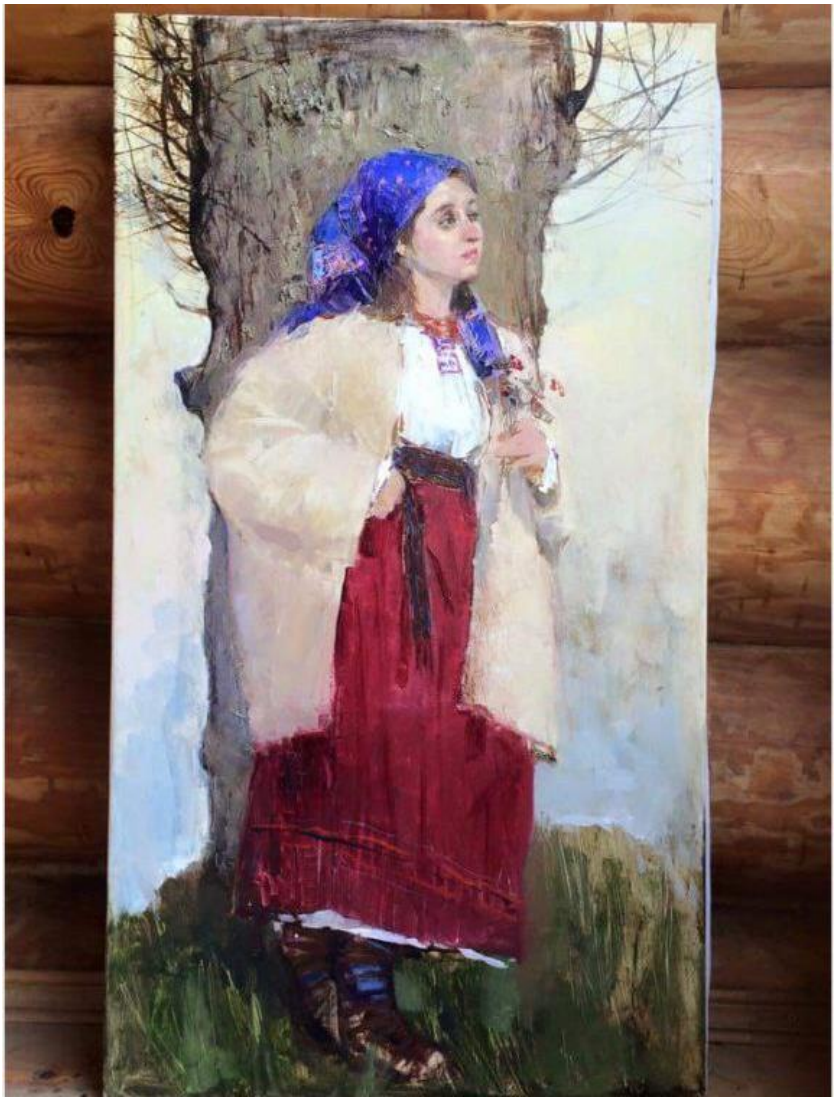
Іл. 12. Калюжна І. Квітковий сон. 2014. Полотно, олія

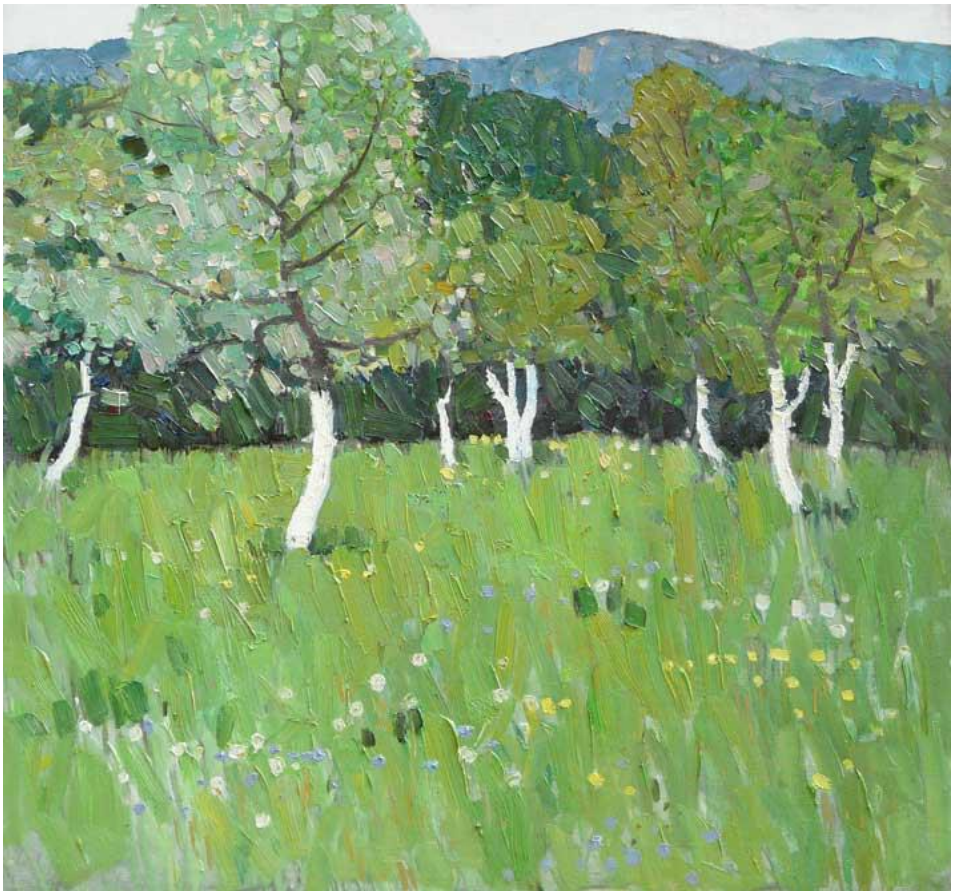
Іл. 13. Калюжна І. Червоні пташки. 2015. Полотно, олія

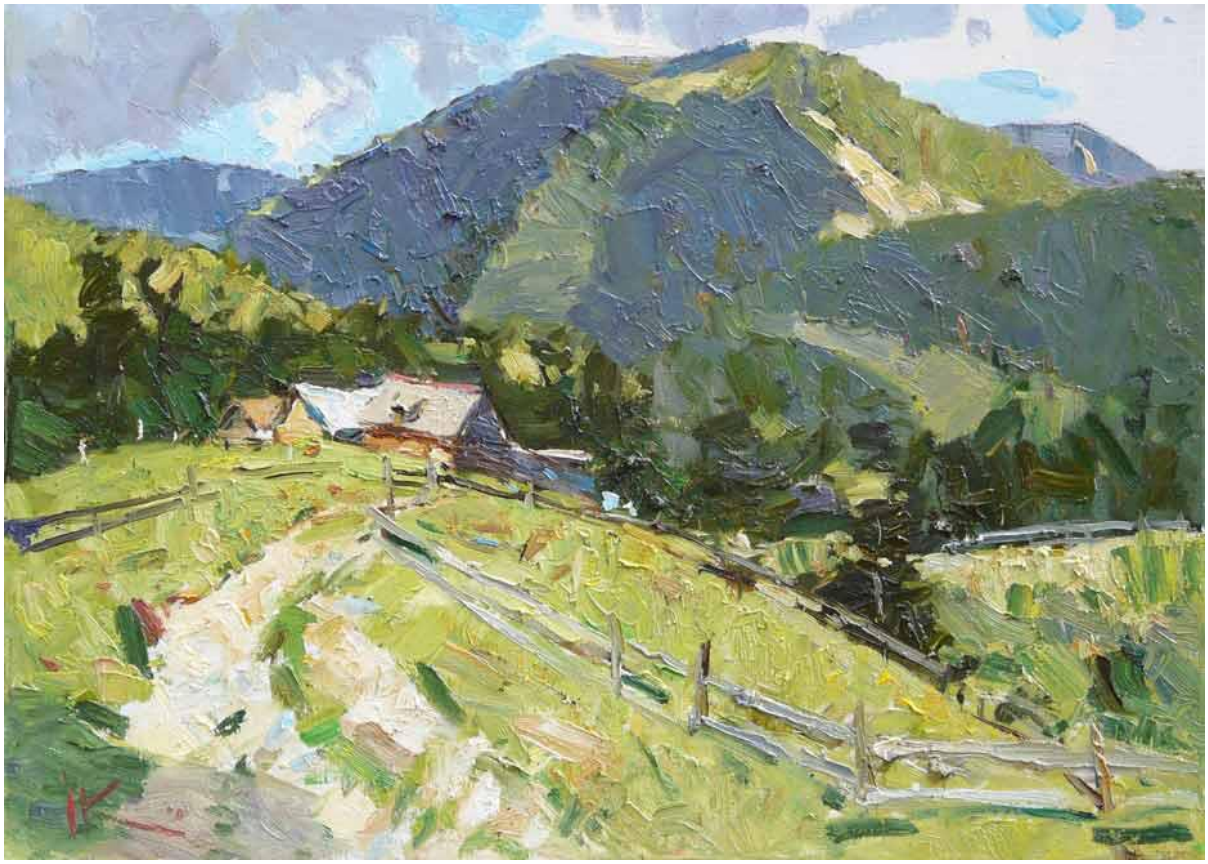
Іл. 14. Калюжна І. Червона калина. 2015. Полотно, олія

Іл. 15. Калюжна І. Звідкіля це ти узявся, де ти досі пропадав? 2015
Полотно, олія.

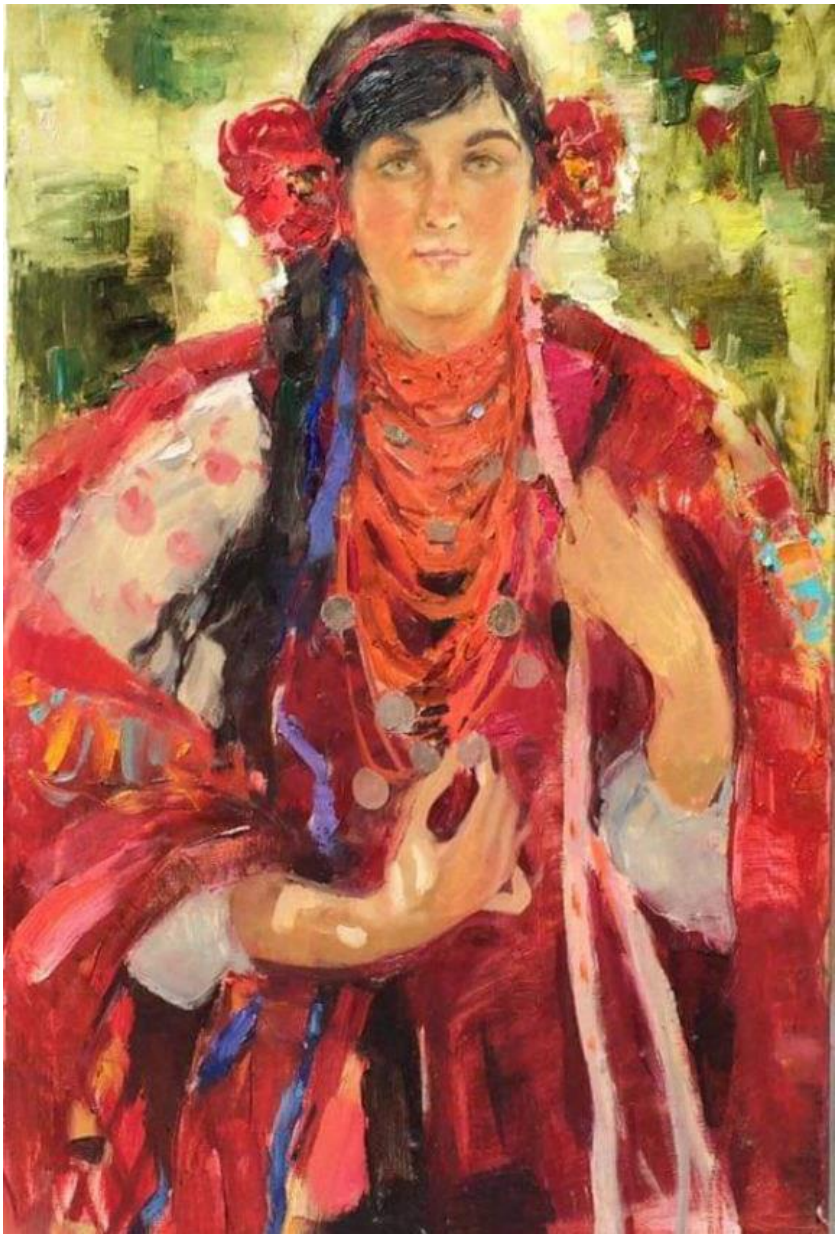
Іл. 16. Калюжна, І. Яблуневий сад. 2015. Полотно, олія

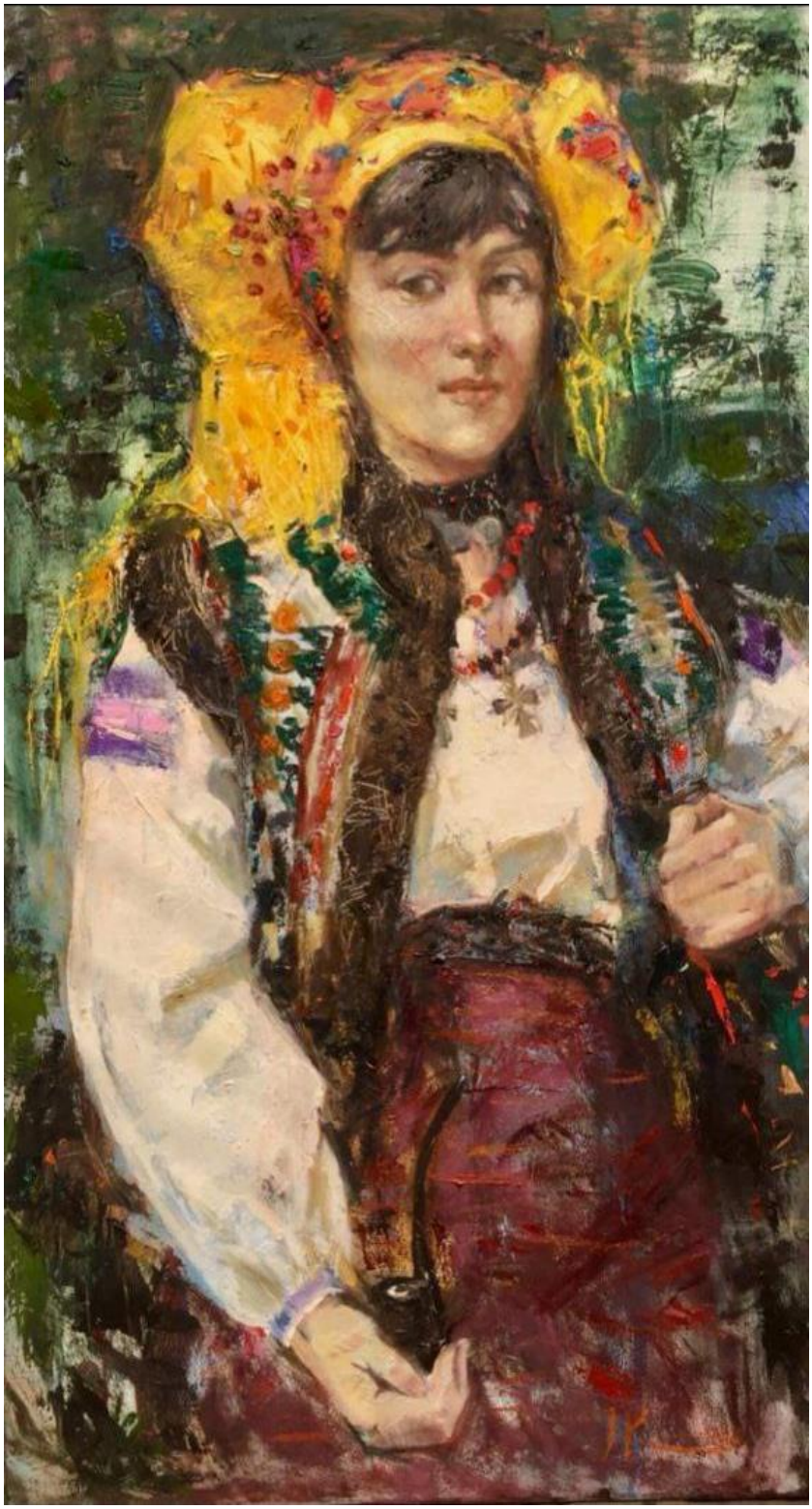
Іл. 17. Калюжна І. Надійшли хмари. 2015. Полотно, олія

Іл. 18. Калюжна І. Яблуневий цвіт та червоний м’яч. Полотно, олія

Іл. 19. Калюжна І. Українка з села Вілкове. 2016. Полотно, олія

Іл. 20. Калюжна І. Гуцулка. 2017. Полотно, олія

Іл. 21. Калюжна І. Сонячний день. 2017. Полотно, олія

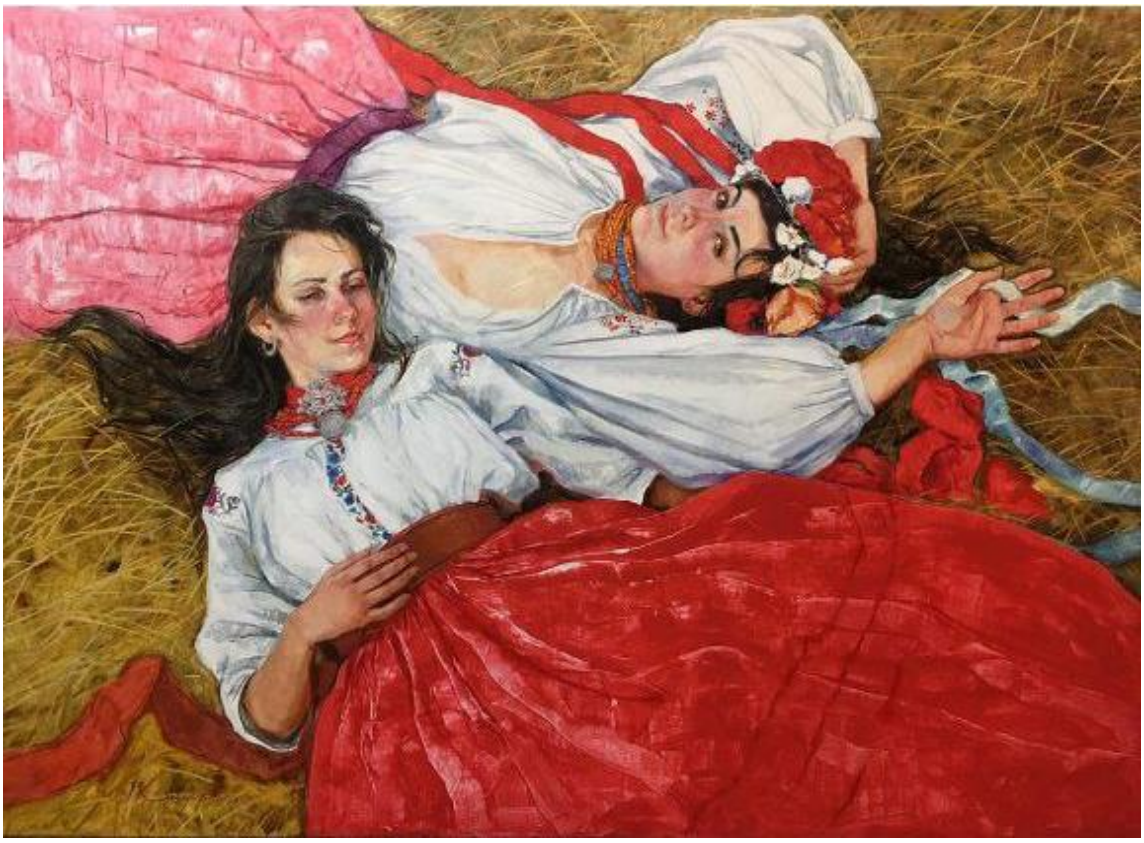
Іл. 22. Калюжна І. Покутянка. 2017. Полотно, олія

Іл. 23. Калюжна І. Донька гір. 2018. Полотно, олія

Іл. 24. Калюжна І. Макова пісня. 2018. Полотно, олія

Іл. 25. Калюжна І. Осіння спека. 2018. Полотно, олія

Іл. 26. Калюжна І. Оксана. 2019. Льон, олія

Іл. 27. Калюжна І. Блакитна ріка. 2019. Полотно, олія

Іл. 28. Калюжна І. Вітер. 2019. Полотно, олія

Іл. 29. Калюжна І. Діалог з собою. 2019. Полотно, олія

Іл. 30. Калюжна І. Щоденники Єви. 2019. Полотно, олія

Іл. 31. Калюжна І. Сонце всередині. 2019. Полотно, олія

Іл. 32. Калюжна І. Дівчата. 2020. Полотно, олія

Іл. 33. Калюжна І. «Три з них» (триптих). 2021. Полотно олія

Іл. 34. Калюжна І. Жовті квіти. 2022. Полотно, олія

Іл. 35. Калюжна І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 36. Калюжна І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 37. Калюжна І. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 38. Калюжна І. Даша. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 39. Калюжна І. Оберіг. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 40. Калюжна І. Сестри. Серія «Я-Україна». 2022. Полотно, олія

Іл. 41. Калюжна І. Обійми мене. 2022. Полотно, олія

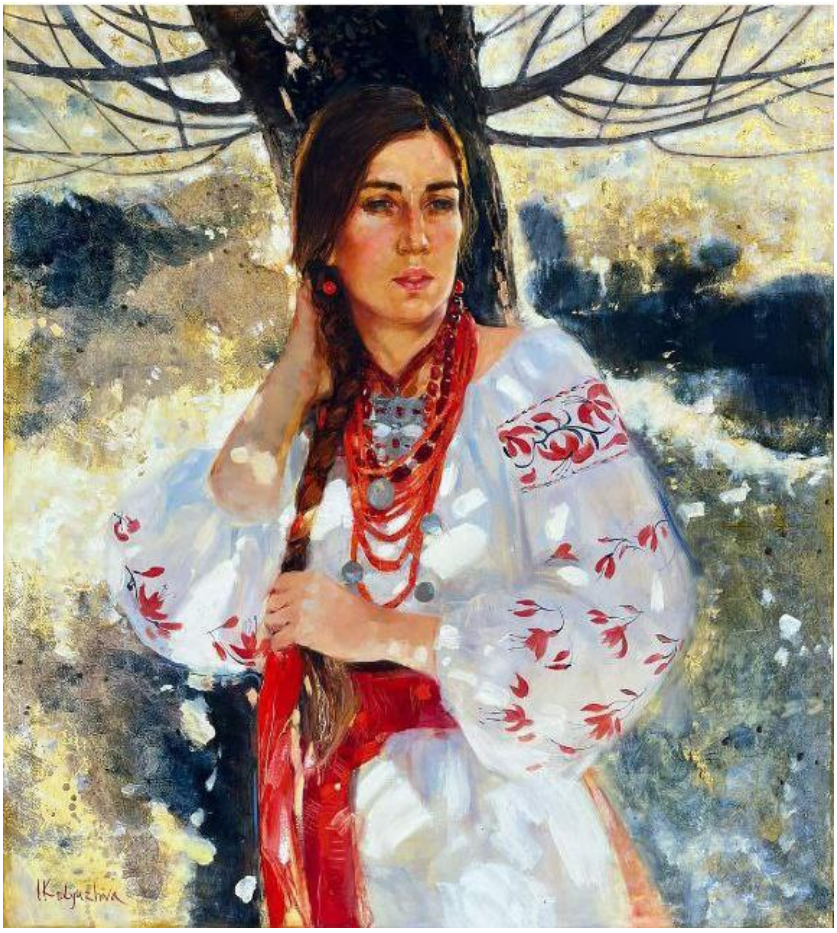
Іл. 42. Калюжна І. Сонце. 2022. Полотно, олія

Іл. 43. Калюжна І. Занепокоєння. 2022. Полотно, олія

Іл. 44. Калюжна І. В сріблі. 2022. Полотно, олія

Іл. 45. Калюжна І. Дерево життя. 2022. Полотно, олія

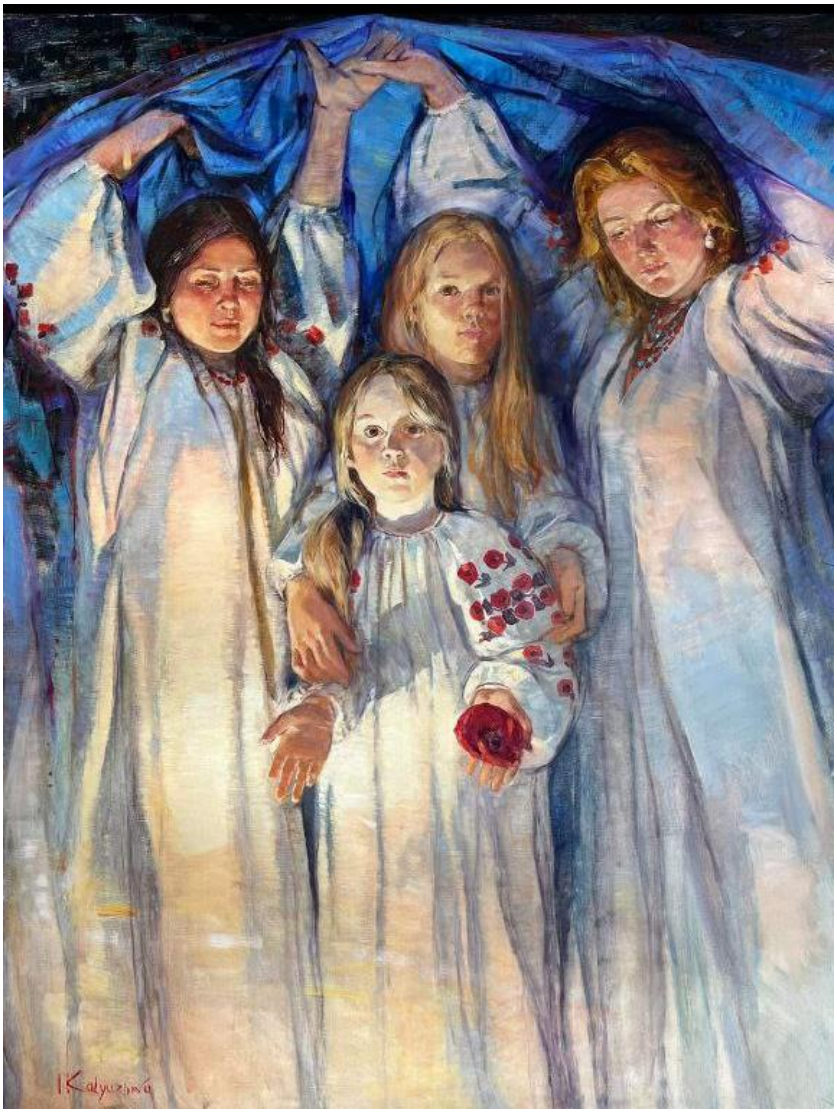
Іл. 46. Калюжна І. Все буде добре. 2022. Полотно, олія

Іл. 47. Калюжна І. Червона хустка. 2022. Полотно, олія

Іл. 48. Калюжна І. Сполохи в жовтому. 2023. Полотно, олія

Іл. 49. Калюжна І. Каріатиди. 2023. Полотно, олія

Іл. 50. Калюжна І. Нічні страхи. 2023. Полотно, олія